

**T.C.
SAKARYA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**KATILIM BANKACILIĞININ SEÇİLMİŞ MAKROEKONOMİK
DEĞİŞKENLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: 2005-2023 DÖNEMİ
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Meltem ÜÇAY

**Enstitü Anabilim Dalı : ULUSLARARASI TİCARET VE
LOJİSTİK ANABİLİM DALI**

**Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Nermin Ceren
TÜRKMEN**

Eylül 2023

T.C.
SAKARYA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KATILIM BANKACILIĞININ SEÇİLMİŞ MAKROEKONOMİK
DEĞİŞKENLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: 2005-2023 DÖNEMİ
TÜRKİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Meltem ÜÇAY

Enstitü Anabilim Dalı : ULUSLARARASI TİCARET
VE LOJİSTİK ANABİLİM
DALI

Bu tez 11/09/2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

JÜRİ	BAŞARI DURUMU
Jüri Başkanı: Dr.Öğr. Ü. Nermin Ceren TÜRKMEN	Başarılı
Üye: Doç. Dr. Kenan GÖÇER	Başarılı
Üye: Doç.Dr. Nevran KARACA	Başarılı

BEYAN

Bu yüksek lisans tez çalışmasında yer alan bütün veriler akademik normlar çerçevesinde tarafımda elde edilmiş, elde edilmiş olan veriler üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmamış, çalışmada kullanılan yazılı ve/veya görsel tüm bilgiler ve sonuçlar yine akademik etiğe riayet edilerek sunulmuş, diğer çalışma ve kaynaklardan yararlanıldığında bilimsel kurallara uygun bir şekilde atıfta bulunulmuştur. Yüksek lisans tez çalışmamda kullandığım veriler ve ortaya konan sonuçların herhangi bir üniversitede tez olarak ya da herhangi bir dergide makale olarak kullanılmadığını beyan ederim.

Meltem ÜÇAY

11/09/2023

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim süresince kıymetli bilgileri ile yanımda olan, desteğini esirgemeyen rahatça ulaştığım, çalışmanın her aşamasında beni teşvik eden, titizlikte bana yol gösteren değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi N. Ceren TÜRKMEN'e teşekkürlerimi sunarım.

Akademik kaynaklara kolayca ulaşabilmemiz için canla başla gayret gösteren başta Rektörümüz Prof. Dr. Mehmet SARIBIYIK ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü ve Uluslararası Ticaret ve Lojistik Anabilim Dalındaki hocalarıma teşekkür ederim. Tezin kontrol sürecinde, bilgisi ve deneyimine başvurduğum, kıymetli tavsiyelerinden faydalandığım Doç. Dr. Nevran KARACA'ya teşekkür ederim. Eğitim hayatım boyunca yanımda olarak 28 Şubat dönemi sonrası okumaya devam etmem için beni teşvik eden, bu alana yönelmemi sağlayan, öğrenme konusunda bana hep tam destek veren eşim Kadir ÜÇAY'a ve okumam için hiçbir desteği benden esirgemeyen çocuklarım Mehmed Burak ÜÇAY ile Zeynep Nurbanu ÜÇAY'a teşekkür ederim. Yaşadığım birçok zorluktan sonra okumam için beni yüreklendiren, her başarımda ödüllendiren rahmetli annem Tahire URGAN'a da tüm samimiyetimle teşekkürü borç bilirim. Eğitim hayatımızın büyük kısmında beraber yol aldığımız, her zorlukta varlığını hissettiren, tezimin her aşamasında ikinci bir göz olan, kıymetli dostum Leyla ERGENE ve eşi Harun ERGENE'ye teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR	iv
TABLolar LİSTESİ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii

BÖLÜM 1. GİRİŞ	1
---------------------------------------	----------

BÖLÜM 2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Katılım Bankacılığının Tanımı.....	6
2.2. Katılım Bankacılığının Temel Çalışma İlkeleri	8
2.3. Katılım Bankacılığı Faaliyetleri	10
2.3.1. Fon Temini ve Fon Kullanım Türleri	11
2.3.1.1. Fon Temini Türleri	13
2.3.1.2. Fon Kullanım Türleri	13
2.4. Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	15
2.4.1. Dünya’da Katılım Bankacılığı	15
2.4.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığı	22

BÖLÜM 3. LİTERATÜR.....	27
3.1. Makroekonomik Değişkenler ile Bankacılık Sektör Büyüklükleri Arasında Pozitif Yönlü Bir İlişkinin Varlığını İleri Süren Çalışmalar	27
3.2. Katılım Bankası Kredilerinin İstihdam, İşsizliğin Toplanan Fonlar, Enflasyonun Ekonomik Büyüme ve Faizin - Murabaha Üzerinde Olumsuz Etkileri Olduğunu İleri Süren Çalışmalar.....	30
3.3. Kullandıkları Değişkenler Arasında Nedensellik İlişkisi Olmadığını İleri Süren Çalışmalar	31
3.4. Kullandıkları Değişkenler Arasında Doğrusal Olmayan ve Değişken İlişki ile Asimetrik Bilgi Sorunu Olduğunu İleri Süren Çalışmalar	31

3.5. Katılım Bankacılığı ve Sanayi Üretim Endeksi ilişkisi ile İlgili Literatür Özeti	32
3.6. Katılım Bankacılığı ve Enflasyon İlişkisi ile İlgili Literatür Özeti	33
3.7. Katılım Bankacılığı ve İstihdam Oranı İlişkisi ile İlgili Literatür Özeti	34
3.8. Ekonomik Büyüme ve Katılım Bankacılığı İlişkisi ile İlgili Literatür Özeti ..	34
3.9. İstihdam ve Katılım Bankacılığı İlişkisi ile İlgili Literatür	35

BÖLÜM 4.

METODOLOJİ	37
4.1. Araştırma Metodolojisi	37
4.1.1. Veri.....	38
4.1.2. Yöntem.....	40
4.1.2.1. Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök Testi	41
4.1.2.2. Johansen Eşbütünleşme Testi.....	42
4.1.2.3. VECM'ye Dayalı (Vektör Hata Düzeltme Modeli) Granger Nedensellik Testi.....	42
4.2. Bulgular	43

BÖLÜM 5.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRMELER	49
KAYNAKLAR	53
EKLER.....	59

KISALTMALAR

ADF	: Augmented Dickey - Fuller (Genişletilmiş Dickey-Fuller)
AIC	: Akaike Information Criterion (Akaike Bilgi Kriteri)
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BV	: Katılım Bankacılığı Toplam İşlem Hacmi
EVDS	: Elektronik Veri Dağıtım Sistemi
FPE	: Final Prediction Error (Son Tahmin Hatası)
GSYİH	: Gayri Safı Yurtiçi Hâsıla
HQ	: Hannan-Quinn Bilgi Kriteri
KAP	: Kamuyu Aydınlatma Platformu
KB	: Katılım Bankacılığı
KFB	: Katılım Bankacılığı Sektörel İşlem Hacmi (Katılım Fon Büyüklüğü)
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
LAG	: Gecikme
LBV	: Katılım Bankacılığı İşlem Hacmi
LER	: İstihdam Büyüme Oranı
LR	: Likelihood Ratio (Olabilirlik Oranı)
LSUE	: Sanayi �retim Endeksi Büyüme Oranı
LTÜFE	: Enflasyon
NCB	: National Commercial Bank (ek Merkez Bankası)
ÖFK	: Özel Finans Kurumları
SIC	: Schwarz Information Criteria (Schwarz Bilgi Kriteri)
S�E (SUE)	: Sanayi �retim Endeksi
T	: Toplam İstihdam
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TÜFE-TUFE	: Tüketiciler Fiyat Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
VECM	: Vector Error Correction Model (Vektör Hata Düzeltme Modeli)

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1: Geleneksel Bankalarda Toplanan Fonlardaki Faiz ile Katılım Bankalarında Toplanan Fonlardaki Kâr Payı Arasındaki Farklar.....	9
Tablo 2.2: Geleneksel Bankalarda Kullanılan Ticari Krediler ile Katılım Bankalarında Kullanılan Ticari Krediler Arasındaki Farklar	10
Tablo 2.3: Dünyada Katılım Bankacılığının Tarihi ve Gelişimi.....	16
Tablo 2.4: Katılım Finansını Küresel Bazda Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar.	18
Tablo 2.5: Dünyada Katılım Bankalarının Gelişim ve Dönüm Noktaları	20
Tablo 2.6: Katılım Finansı Sektör Analizi	21
Tablo 2.7: Katılım Finansmanın Büyümesindeki Etkenler.....	22
Tablo 2.8: Eylül-2022 İtibariyle Türkiye’de Faal Katılım Bankalarının Seçilmiş Finansal Göstergeleri -Milyon TL	24
Tablo 2.9: Mart-2023 İtibariyle Bankacılık Sektörü Temel Performans Göstergeleri - Milyon TL.....	25
Tablo 2.10: Mart 2023 İtibariyle Bankacılık Şube ve Personel Sayıları.....	25
Tablo 2.11: Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Gelişimindeki Dönüm Noktaları	26
Tablo 4.1: Araştırmada Kullanılan Veriler	38
Tablo 4.2: Değişkenlerin Betimleyici İstatistiksel Özellikleri.....	39
Tablo 4.3: Genişletilmiş Dickey-Fuller - ADF Birim Kök Test Sonucu	44
Tablo 4.4: VAR Modeli Uygun Gecikme Uzunluğu Seçimi	45
Tablo 4.5: Uygun VAR Modelinin Belirlenmesi	45
Tablo 4.6: Johansen Eşbütünleşme Testi	46
Tablo 4.7: Kısa ve Uzun Dönemli Uyarlanma Katsayıları	47
Tablo A.1: Literatür Özet Tablosu	60

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: Katılım Bankacılığında Fon Temini ve Fon Kullanırımı.....	12
Şekil 2.2: Dünya’da Katılım Bankacılığının Uygulama Modelleri.	19
Şekil 4.1: Değişkenlerin Grafikleri.	39

KATILIM BANKACILIĞININ SEÇİLMİŞ MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: 2005-2023 DÖNEMİ TÜRKİYE ÖRNEĞİ

ÖZET

Ülke ekonomileri ve iş dünyası açısından finansal araçlar, araçların içinde ise en önemlisi olan bankalar, ticari hayatın sürdürülebilirliğini sağlayan kan damarları gibidir. Gerek likiditenin fon fazlası ve fon açığı olanlar arasındaki akışının yanı sıra bağlantılı risklerin devredilerek yönetiminin sağlanmasında, gerekse maaş, alışveriş gibi gün içi işlemlerden kaynaklanan nakit akışının kesintisiz olarak sürdürülebilmesi gibi pek çok süreçte bankacılık sektörü tüm dünyada vazgeçilmez bir konumdadır. Bankacılık sektörü kendi içinde Konvansiyonel (Geleneksel) Bankacılık ve Katılım Bankacılığı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Dünyada ve Türkiye’de katılım bankaları ile ilgili literatür incelendiğinde, söz konusu bankaların mevcudiyeti ve işlem hacimlerindeki büyümenin ülke ekonomilerine ait göstergeleri olumlu yönde etkilediğine dair görüşün ağır basmakta olduğu görülmektedir. Literatürdeki çalışmaların bulgularında, makroekonomik değişkenlerin katılım bankacılığı kurumlarının malî tabloları üzerinde etkili olduğu ve bunun sonucunda kârlılıkların pozitif yönde etkilediği gözlemlenmektedir.

Bu tezde, katılım bankacılığının sektörel işlem hacmi ile seçilmiş makroekonomik değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini incelenmiştir. Çalışmada, 2005-2023 yılları arasına ait, eksiksiz temin edilen ikincil makroekonomik veriler (sanayi üretim endeksi (SÜE), tüketici fiyat endeksi (TÜFE), istihdam oranı (LER)) ile katılım bankacılığı sektör bilançolarından geliştirilen katılım bankacılığı toplam işlem hacmi değişkenleri arasındaki ilişki zaman serileri analizi yöntemleri ile incelenmiştir. Analizlerde durağanlığın belirlenmesi amacıyla Genişletilmiş Dickey Fuller Birim Kök Testi, uzun dönemli bir ilişkinin mevcut olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Johansen Eşbütünleşme Testi ve nedenselliğin tespiti amacıyla VECM’ye Dayalı Granger Nedensellik Testi kullanılmıştır. Veri aralığı, veri sıklığı ve seçilen değişkenlerin niteliği yöntem seçiminde etkili olmuştur. Veriler E-Views programı ile analiz edilmiştir.

Yapılan analizler sonucunda, katılım bankacılığı işlem hacmi, istihdam büyüme oranı, sanayi üretim endeksi ve tüketici fiyat endeksi arasında uzun dönemli anlamlı ilişkilerin olduğu tespit edilmiş, bu sayede katılım bankacılığının Türkiye’deki makroekonomik göstergelere etkisinin önemi ortaya konulmuştur. Bu etki, genel ekonomik politikaların yapımında ve katılım bankacılık sektörünün yönetiminde gözardı edilmemesi gereken bir konudur. Katılım bankacılık sektörünün desteklenmesi ve büyümesi, ekonomik dengenin ve istikrarın sağlanmasına yardımcı olarak Türkiye’nin ekonomik büyüme ve kalkınma hedeflerine ulaşmasına katkıda bulunabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, Sanayi Üretim Endeksi, Enflasyon, İstihdam, Sektörel İşlem Hacmi

THE IMPACT OF PARTICIPATION BANKING ON SELECTED MACROECONOMIC VARIABLES: THE CASE OF TURKEY FOR THE PERIOD 2005-2023

ABSTRACT

For national economies and the business world, financial intermediaries, and banks, the most important among them, are like the blood vessels that ensure the sustainability of commercial life. The banking sector is indispensable all over the world in many processes such as the flow of liquidity between those with surplus funds and those with deficit funds, as well as the management of related risks by transferring them, and the uninterrupted continuity of cash flow arising from day-to-day transactions such as salaries and shopping. The banking sector is divided into Conventional (Traditional) Banking and Participation Banking.

When the literature on participation banks in the world and in Turkey is analyzed, it is seen that the existence of these banks and the growth in their transaction volumes have a positive impact on the indicators of national economies. In the findings of the existing studies in the literature, it is observed that macroeconomic variables have an impact on the financial statements of participation banking institutions and as a result, profitability is positively affected.

In this thesis, the causality relationship between the sectoral transaction volume of participation banking and selected macroeconomic variables is analyzed. In the study, the relationship between the fully obtained secondary macroeconomic data (industrial production index (IPI), consumer price index (CPI), employment rate (LER)) and participation banking total transaction volume variables developed from participation banking sector balance sheets for the period between 2005 and 2023 was examined by time series analysis methods. In the analyses, the Augmented Dickey Fuller Unit Root Test was used to determine stationarity, the Johansen Cointegration Test was used to determine whether there is a long-run relationship and the Granger Causality Test based on VECM was used to determine causality. The data range, data frequency and the nature of the selected variables have influenced the choice of methodology. The data were analyzed with the E-Views program.

As a result of the analysis, it was found that there are significant long term relationships between participation banking transaction volume, employment growth rate, industrial production index and consumer price index, thus demonstrating the importance of the impact of participation banking on macroeconomic indicators in Turkey. This effect is an issue that should not be ignored in the making of general economic policies and the management of the participation banking sector. The support and growth of the participation banking sector can contribute to the achievement of Turkey's economic growth and development goals by helping to ensure economic balance and stability.

Keywords: Participation Banking, Industrial Production Index, Inflation, Employment, Sectoral Transaction Volume

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Bankacılık sektörü, dünya ekonomisinin çarklarını döndüren temel finansal kurumlardan birisidir. Sektör, geleneksel (faizli) bankacılık ve katılım (faizsiz) bankacılığı olarak iki koldan hizmet verirken, katılım bankacılığı sisteminin hem yerel hem de global ekonomilerde giderek daha önemli bir konuma sahip hale geldiği söylenebilir.

Katılım bankacılığı, faizden kaçınan ve elinde fon fazlası bulunan kesim ile fon gereksinimi bulunup arayış içerisinde olan kesim arasında bir köprü oluşturmaktadır. Tıpkı geleneksel bankacılıkta olduğu gibi katılım bankalarının da temel dayanak noktası, pasif durumdaki sermayeyi ekonomiye kazandırma üzerine odaklanmaktır. Bu düşünceden yola çıkan ve nüfuslarının ağırlıklı bölümü Müslüman olan 43 ülkenin katılımı ile 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur. Katılım bankacılığının temeli olarak sayılabilecek bu konsept, 1980'lerde Türkiye'de ilk olarak özel finans kuruluşu ismi ile gündeme gelmiş, Özel Finans Kurumu adıyla 1983'te başvurusu yapılmıştır. Ardından 1985 yılında Albaraka Türk ilk katılım bankacılığı hizmetiyle uygulamaya geçmiş, daha sonra sektöre Family Finans, Kuveyt Türk, Asya Finans, Vakıf Katılım, Ziraat Katılım ve Emlak Katılım dâhil olmuştur. Özel Finans Kurumu olarak adlandırılan sektördeki benzer kurumların ünvanı, 2005 yılında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile "Özel Finans Kurumu" yerine "Katılım Bankası" olarak değiştirilmiştir.

Kuruluşlarının ilk yıllarından itibaren Türkiye ve Dünya genelinde katılım bankacılığı ve katılım finansı üzerine pek çok akademik çalışma yapıldığı görülmüştür. Bu çalışmaların iki farklı grupta toparlandığı gözlemlenmektedir. Birinci grup katılım bankacılığının makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisi üzerinde yoğunlaşmıştır, ikinci grup ise makroekonomik değişkenlerin söz konusu bankaların malî tabloları üzerindeki etkilerine değinmiştir. Fakat makroekonomik değişkenler ile katılım bankacılığı büyüklüklerinin arasındaki olası iki yönlü nedenselliğin araştırıldığı

çalışmalara çok rastlanılmamıştır. Bu bağlamda, bu tez literatürdeki diğer araştırmalardan bu yönü ile farklılık oluşturmaya çalışmıştır.

Literatür bir başka boyutu ile ele alındığında ise katılım bankacılığı olgusunun genellikle ya salt teolojik temellerle ya da salt işletme bilimi alt dallarına ait bir bakış açısıyla ele alındığı izlenmiştir. İşletme ve alt dallarında yapılan çalışmaların katılım bankacılığı sistemini daha çok finansal olarak incelediği görölürken, Teoloji bilim dalında yapılan çalışmalar gözden geçirildiğinde ise daha çok katılım bankacılığı ve faizsiz finans sisteminin işleyişi ile ilgili çalışmaların ağırlıklı olduğu görölmektedir. Fakat bu tez çalışmasında, araştırmaya konu olan katılım bankalarının faizsiz işlem yapmasından doğan faydalar hem teolojik hem de makroekonomik bir bakış açısı ile ele alınmıştır.

Söz konusu literatür detaylı olarak incelendiğinde; İşlami finans ve katılım bankacılığına dair Türkçe literatürün oluşumuna öncülük eden ilk tezlerin; Esat Akıskalıoğlu'nun (1986, Anadolu Üniversitesi), "Bir Finansal Kurumlaşma Türü Olarak İşlami Bankacılık Sistemi" isimli yüksek lisans tezi ile Mustafa Uçar'ın (1987, İstanbul Üniversitesi) "Özel Finans Kurumlarında Fon Temini ve Tahsisinin Muhasebeleştirilmesi" başlıklı doktora tezi olduğu görölmüştür. Bu tez çalışmasına konu olarak en yakın olan ilk tez ise Bilgin Yıldırım'ın (1993, Anadolu Üniversitesi) "Türkiye'de Özel Finans Kurumları ve Türk Ekonomisine Katkıları" isimli yüksek lisans tezidir. Türkiye'de 2005 yılında gerçekleştirilen mevzuat değişikliği ile Özel Finans Kurumları, Katılım Bankası adını aldıktan sonra 2006 yılından itibaren konu ile ilgili hazırlanan tez sayısının artmaya başlamıştır.

Bu bağlamda, katılım bankacılığı alanının lisansüstü tezlerde nasıl irdelendiğini ortaya koymak bakımından tezin önsel araştırması olarak bir çalışma yapılmış ve Türkiye'de katılım bankacılığı alanında hazırlanmış olan tüm tezler incelenmiştir (Türkmen ve Üçay, 2023).

Özel finans kurumlarının katılım bankacılığı ismini almasının ardından katılım bankacılığına dair çalışmaların ilk örneklerinden olan Ahmet Tok'un (2006, Marmara Üniversitesi) "Türk Hukukunda Katılım Bankalarının Fon Toplama ve Kullandırma İşlemleri ile Klasik Bankacılık İşlemleri" başlıklı tezi bu alanda öncülük eden çalışmalardandır. Yapılan bu çalışmanın bulguları incelendiğinde, 2016-2021 yılları arasında ortalama 55 tezin hazırlandığı gözlemlenmiştir. Sayısal olarak en fazla

yüksek lisans tezinin 2019 yılında, en fazla sayıda doktora tezinin ise 2016 ve 2020 yıllarında hazırlandığı, aynı zamanda tezlerin yaklaşık %40'ının İşletme Anabilim Dalında, %14'ünün İktisat Anabilim Dalında, %7'sinin ise İslam Ekonomisi ve Finansı A.B.D'de yayımlandığı görülmüştür (Türkmen ve Üçay, 2023). Buradan hareketle katılım bankacılığına dair çalışmalarının daha çok işletme eğitimi almış araştırmacılar tarafından yapıldığına işaret etmektedir. Ancak son yıllarda, İslam Ekonomisi ve Finansı bölümlerinin tüm yükseköğretim düzeylerinde çokça üniversite tarafından açılması ile katılım bankacılığı alanındaki çalışmaların kompozisyonunun değişiklik göstereceği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın öncelikli amacı; katılım bankacılığının sektörel işlem hacmi ile seçilmiş makroekonomik değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini incelemektir. Ülkenin reel ekonomik büyüklüklerinin değişiminde katılım bankacılığının işlem hacminin değişiminin yönü ve büyüklüğünü göstermenin yanı sıra tersi yönde bir nedenselliğin mevcudiyeti halinde ise finansal sermayenin İslami prensiplere uygun olarak kullanımının, diğer bir ifade ile katılım bankacılığının, ekonomide reel bir çıktı meydana getirip getirmediğinin göstergesi olması bakımından da önemlidir. Ortaya konan bu durum, var olan literatürde genellikle çok fazla dikkate alınmayan bir perspektif olduğundan çalışmanın özgün yönü ve literatüre katkısı olarak ayrıca belirtilebilir.

Çalışmanın yöntemi olarak zaman serisi analizi seçilmiş olduğundan, analizlerin güvenilirlikle yapılabilmesini temin etmek amacıyla mümkün olduğunca uzun bir veri setine ulaşılmaya dikkat edilmiştir. Bu bağlamda, çalışma 2005-2023 yıllarına ait, TÜİK, TCMB, TKBB gibi resmi ikincil kaynaklardan eksiksiz olarak elde edilen, aylık frekanslı verilerden hareketle katılım bankacılığının Türkiye ekonomisine olan etkisini daha geniş bir bakış açısıyla ele alarak incelemeyi ve ülkedeki ekonomik büyümenin, istihdamın ve diğer makroekonomik değişkenlerin gelişimine olan katkısını belirlemeyi hedeflemiştir.

Çalışmada açıklayıcı değişkenler şu şekildedir; katılım bankacılığının büyüklüğünü temsil eden bir gösterge geliştirmek amacıyla; TCMB'den temin edilen malî tablo verileri üzerinden Katılım Bankacılığı Toplam İşlem Hacmi (BV) değişkeni tezin yazarı tarafından türetilmiştir. İlaveten, reel ekonomik büyümeyi yansıtmak üzere TÜİK'ten temin edilen Sanayi Üretim Endeksi (SUE), fiyat düzeyindeki değişimi yansıtmak üzere TÜİK'ten temin edilen Tüketici Fiyat Endeksi (TUFİ), istihdamdaki

değişimi yansıtmak üzere İstihdam Oranı (ER) olarak kullanılmıştır. Çalışma için kullanılmış olan verilerin analizi için ise sırasıyla ADF Birim Kök Testi, Johansen Eşbütünlük Testi, VECM'ye Dayalı Granger Nedensellik Testi uygulanmıştır.

Çalışmanın belirli kısıtlılıkları da bulunmaktadır. Öncelikle, katılım bankacılığının makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisi, Türkiye'nin özel ekonomik ve sosyal koşulları çerçevesinde incelenmiş olduğundan ortaya konan sonuçların diğer ülkeler veya farklı sosyal ve ekonomik yapılar için doğrudan uygulanabilir olmayabileceği göz önüne alınmalıdır. İkinci olarak, analiz 2005-2023 yılları arasındaki döneme odaklandığından, sonuçların ilgili dönemin öncesine veya sonrasına dair genellemede bulunmak amacıyla kullanılması uygun olmayabilir.

Giriş ve Sonuç ve Değerlendirme bölümleri ile birlikte beş bölümden oluşan tez çalışmasının giriş bölümünde, katılım bankacılığı ve makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkinin önemine değinilerek, çalışmanın amacı, ana hipotezleri, özgün yönü ve literatüre katkısı açıklanmıştır.

“Kavramsal Çerçeve” başlıklı ilk bölümde, katılım bankacılığına dair temel bir bakış açısı sunmak amacıyla, katılım bankacılığının tanımı, temel çalışma ilkeleri; faaliyetleri, fon temin ve fon kullandırma yöntemleri hem Dünyada hem de Türkiye'deki tarihsel gelişimi ile birlikte ele alınmıştır.

İkinci bölüm olan “Literatür” kısmında, katılım bankacılığının makroekonomik değişkenlerle ilişkisini inceleyen literatür taramasına yer verilmiş ardından ilgili literatür önce tablo şeklinde özetlenmiş sonra özet konu başlıklarına ayrılarak sunulmuştur. Bu sayede, önceki çalışmalardan elde edilen bulgular ve yöntemler ışığında çalışmanın oluşturulmasına yardımcı olacak önemli noktalar belirlenmiş ve okurlara literatürü inceleme kolaylığı sağlanmaya çalışılmıştır.

“Metodoloji” başlıklı üçüncü bölümde ise, yapılan araştırmanın metodolojisi, kullanılan veriler, seçilen yöntem ve ortaya konan bulgular sırası ile verilmiştir. Analizde kullanılan değişkenlerin tanımlanması, veri kaynakları ve örneklem dönemi hakkında da detaylı bilgi sunulmuş, ayrıca analizde uygulanan istatistiksel ve ekonometrik yöntemlerin çalışmanın amacına uygunluğu açıklanmıştır.

“Sonuç ve Değerlendirme” başlıklı son bölümde ise, analizlerden elde edilen bulgular aktararak, kapsamlı bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Ulaşılan sonuçların önceki akademik çalışmalar ile uyumlu olup olmadığı tartışılarak, sonuçların politika

yapıcılar ve araştırmacılar için önemi üzerinde durulmuş, daha sonra yapılabilecek çalışmalar için çeşitli öneriler sıralanmıştır.

BÖLÜM 2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde katılım bankacılığı kavramı daha derinlemesine incelenmiştir. İlk olarak, katılım bankacılığının yapısı, işleyişi ve temel çalışma ilkeleri ortaya konarak katılım bankacılığının prensiplerinin tanınmasına, dolayısıyla katılım bankalarını konvansiyonel bankacılık faaliyetlerinden ayırıştıran hususların daha iyi anlaşılmasına imkân sağlanmaya çalışılmıştır.

Sonrasında, katılım bankacılığı faaliyetleri; bilhassa fon temin ve fon kullandırım yöntemleri detaylandırılarak katılım bankalarının operasyonlarının nasıl yürütüldüğü ve finansal sermayenin nasıl yönetildiği hakkında fikir oluşturulmaya çalışılmıştır. Son olarak, katılım bankacılığının kurumsal anlamda tarihi gelişimi incelenmiş, sektörün nasıl şekillendiği ve evrildiği üzerinde durulmuş, Dünyada ve Türkiye’de katılım bankacılığı ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

2.1. Katılım Bankacılığının Tanımı

Faiz; bankalar yahut benzer kurumlardan sağlanan borcun kullanılması sonucu ödenen karşılığa verilen isimdir. Faiz kavramı ile ilgili ilk kayıtların M.Ö. 2000-1400 yıllarında Antik Hindistan’da Vedik metinlerinde yer aldığı bilinmektedir. Bu metinlerde “Tefeci” kavramından bahsedilirken (Küçükkalay, 2018), Mezopotamya’da ilk faiz uygulama kayıtlarına ise Hammurabi kanunlarında rastlanmaktadır (Vincent, 2014).

Daha sonraları ortaya çıkan semavi dinlerle birlikte faiz yasaklanmıştır. Ancak Yahudilik ve Hristiyanlık’ta din adamlarının çeşitli yorumlarıyla birlikte faiz yasağı esnetilmiştir. Tevrat’ta, Yahudilikteki faiz kavramı ile alakalı çelişkili görüşlere rastlanmaktadır; Exodus 22: 25-26’da Yahudilerin kendilerinden olsun olmasın karşı tarafa faizli borç vermeleri yasaklanmakta, Levililer 25: 35-38’deki pasajla da bu yasak desteklenmektedir. Hezekiel 18: 1-18’de faiz net bir şekilde yasaklanırken, Mezmurlar 15: 1-5’te ahlaklı

insanların özellikleri üzerinde durulmakta, faiz kullanmayanların Tanrı çadırında misafir olacaklarından bahsedilmektedir (Küçükkalay, 2018).

Hezekiel 22: 11-16'da faiz kullananların ağır bir cezaya çarptırılacakları belirtilmekte (Vincent, 2017), Tesniye 23: 19-20'de ise, bu yasakların sadece İsrailoğulları arasında geçerli olduğu söylenmektedir (Akalin, 2013).

İncil (Yeni Ahit)'de faizin yasaklandığı açık seçik belirtilmemiştir. Bununla birlikte faizin kullanılmaması gerektiği, Luka 6: 34-35'e bakılarak söylenmekte iken, Matta 25: 14-30 ile Luka 19: 11-26'da faiz kullanımını meşru göstermeye yönelik ifadeler yer almaktadır (Küçükkalay, 2018).

Aynen Tevrat'ta olduğu gibi, İncil'de de faiz ile alakalı net bir sonuç çıkarılamamaktadır. Bazı din adamları faiz ile alakalı itirazlar getirirse de Hristiyanlıkta (M.S. 325) İznik Konsili'ne ulaşılan kadar faizle ilişkili kesin bir tutum bulunmamaktadır. Konsil sonrası faiz kullanımının yalnızca din adamlarına getirildiği, Hristiyanların tamamını kapsayan yasağın ise M.S. 800 sonrası olduğu bilinmektedir (Akalin, 2013).

İslam dininde faiz Kur'an ve Sünnet'le haram kılınmıştır. İslam öncesi Araplarda riba adı ile bilinen faizin günümüz faiz kavramına yakın olduğu görülmektedir. İslam'da riba ikiye ayrılır. Alınan borcun söz verilen sürede ödenmemesinden kaynaklı olarak yeni vade oluşturulması şeklinde olan "Riba en-nesie" (Bu riba türü cahiliye Araplarının da kullandığı ve İslam'da nas ile yasaklanan riba türüdür) ile Hz. Peygamberin ribevi malların (tartılarak ve ölçülerek alım satımı yapılan mallar) alım-satımında oluşan fazlalık dolayısı ile oluşan "Riba el-fadl" olarak adlandırılırlar. Riba el-fadl sünnetle sabittir (Bayındır, 1992).

Kur'an-ı Kerimde yer alan faiz ayetlerinin parça parça geldiği bilinmektedir. Bu ayetlerin ilki Mekke döneminde indirilen Rûm Sûresi, (39). ayettir. Ayet, faizi doğrudan yasaklamamakla beraber, Allah'ı hoşnut etmek için faiz yerine zekâtı özendirecek, faizin yasaklanmasının önünü açmıştır. Medine döneminde faizin yasaklanması ile ilgili sonraki safhada inen Nisâ Sûresi 160-161. ayetlerde, faiz yine doğrudan yasaklanmamış, Yahudilere atıf yapılarak Müslümanlar uyarılmıştır. Faiz yasağının son aşamasında, Medine döneminde indirilen Âl-i İmran 130-131. Ayetlerde yer alan faiz yasağı ile net bir şekilde bildirilmiştir. Faiz kullanımının kati olarak yasaklanması ise, gene Medine döneminde indirilen Bakara Sûresi 275-281. ayetlerde faizin terkedilip ticaretin, sadaka-

i cariyenin, zekâtın ve karz-ı hasenin yani ödünç para vermenin yaygınlaştırılması tavsiyesi ile birlikte açıkça belirtilmiştir (Ergene, 2021).

2.2. Katılım Bankacılığının Temel Çalışma İlkeleri

Dini hassasiyetler doğrultusunda ortaya çıkan katılım finansı ve katılım bankacılığı sistemi bu hassasiyete riayet ederek işleyişlerine yön vermektedir. Katılma hesapları ve özel cari hesaplar ile fon toplayarak, topladığı fonları faizsiz finans yöntemleriyle ticaret ve sanayide kullanan, elde edilen kâr ve zararı hesap sahipleriyle buluşturan sisteme katılım bankacılığı adı verilmektedir. İslam dininde ticarete helal haram ilkelerine riayet edilerek kazanılan para esas alınır ve bu ilkelere uygun olarak kazanılan paraya helal kazanç adı verilir. Katılım bankalarında katılım hesapları, faiz sistemi ile değil kâr payı sistemi ile işlem görmekte ve faaliyetlerin tamamı faizsiz bankacılık usulleri çerçevesinde yürütülmektedir.

Kâr, finansman veya yatırım işlemlerinde başlangıç sermayesi ya da edinim maliyetinin üzerinde elde edilen tutardır. Meşru olarak kabul edilen kâr ise, fıkıh kuralları çerçevesinde alış-veriş, ortaklık ile icare vb. yapılmasında sakınca olmayan ya da yapılması yasak olmayan işler sonucu ulaşılan gelirdir (AAOIFI, 2018; akt. Ergene, 2021).

Katılım bankacılığının fon temini yöntemlerinden birisi katılma hesaplarıdır. Katılma hesapları mudaraba sözleşmesi çerçevesinde uygulanmaktadır. Mudaraba sözleşme usulleri, hesap açan tarafı yatırımcı, bankayı ise girişimci olarak adlandırmaktadır. Katılım bankaları bu sözleşme gereğince, yatırımcıdan aldıkları fonları şer'î kurallar çerçevesinde çalıştırmaktadır. Banka hesaplarında toplanıp işletilen fonlardan kâr edilir ise; daha önce tespit edilip anlaşması sağlanmış olan kâr oranı ölçüsünde, yatırımcı olarak hesap sahibi ve girişimci olarakda katılım bankaları kârı bölüşmektedir. Zararın söz konusu olduğu durumda ise, bankadan kaynaklanan bir hata olmadığı sürece, zararı yatırımcı tarafın üstlenmesi kaçınılmazdır (Yanpar, 2015). Buna rağmen yapılan araştırmalarda zararın söz konusu olduğu duruma rastlanmamıştır.

Fon sahiplerinin katılım bankalarında açtıkları katılım hesapları, cinslerine ve oranlarına uygun olarak bir havuzda toplanmaktadır. Bankanın yaptığı ticaret sonucu oluşan kâr veya zarar başta belirlenen oran ölçüsünde hesaplanarak katılım hesabı sahibine yani

yatırımcıya ödenmekte verilen bu ödemeye “kâr payı” denmektedir. Bir başka deyişle katılım bankalarının dağıttığı kâr payının kaynağını ticari ve bireysel hesaplarda kullandığı fonlardan elde ettiği kârlar oluşturmaktadır (Tunç, 2013).

Katılım bankalarında tütün, ateşli silahlar, alkol, şans oyunları vb. toplum sağlığını tehdit eden işler ve yüksek riskli, spekülâtif, içinde faiz barındıran kalemlerde bankacılık işlemleri uygulanmaz. Faizli kredi yerine banka müşterisinin talep ettiği ürünleri (makine, taşıt, ekipman vb.) öncelikle kendisi satın alır sonrasında müşterisine vadeli satışını gerçekleştirir. Böylece faiz ortadan kalkmış yalnızca ticaret kalmış olur. Faizsiz bankacılık yöntemleri çerçevesinde faaliyetlerin yürütülmesinde yol gösterici olması adına “Danışma Komitesi” ismi ile bir komite oluşturulmuştur. Bu komitenin yönetim kuruluna bağlı ancak bağımsız bir çalışma modeli vardır. Katılım Bankası ürün ve süreçleri Danışma Komitesi’nin onayından geçerek yürütülmektedir.

Dünyada olduğu gibi Türk katılım bankacılığında da finansman modeli olarak en fazla murabaha yöntemi kullanılmaktadır. Murabaha yöntemi, yatırımcının şahsi ihtiyaçları, yatırım ve ticari faaliyetleri ile ilgili mal ve hizmetin alım ile satımını konu edinmektedir. Katılım bankaları, mal ve hizmete ihtiyaç duyanların istediği mal ve hizmeti peşin olarak satın almakta ve üzerine kârını da ilave ederek vadeli olarak ihtiyaç duyan müşterisine satmaktadır. Bu alışverişte kazanılan kâr, piyasa koşulları ile geleneksel bankaların faiz oranları göz önünde bulundurularak hesaplanmaktadır (Tunç, 2013). Tablo 2.1’de bankacılık sektöründe kullanılan faiz ile kâr payı arasındaki fark gösterilmiştir.

Tablo 2.1: Geleneksel Bankalarda Toplanan Fonlardaki Faiz ile Katılım Bankalarında Toplanan Fonlardaki Kâr Payı Arasındaki Farklar

Kâr Payı	Faiz
Hesap vadesinin sonunda belirlenir.	Hesap vadesinin başında belirlenir.
Dağıtılan kâr payı, fonların kullandırıldığı müşteriden elde edilen kârdan ödendiğinden, ödenen ve alınan kâr payı birbirleri ile ilişkilidir.	Vadeli hesaba ödenen faiz, bankanın faizli ya da faizsiz faaliyet gelirlerinden ödenir. Mevduata ödenen faiz ve kredilerden alınan faiz birbiri ile doğrudan ilişkili değildir.
Yatırımcıdan toplanan fon karşılığı verilen kâr ile kullandırılan fonlardan talep edilen kâr paralellik içermektedir.	Verilen kredilerden talep edilen faiz ve mevduata verilen faiz arasındaki paralellik azdır.
Verilen kâr payı, kullandırılan fonlarla elde edilen kârdan dağıtılır. Bankanın zarara uğraması halinde hesap sahibi yatırımcı bu zararı üstlenir.	Vadeli hesap karşılığında verilecek faiz bankanın kârlılığı ile alakalı değildir. Zarar bile edilse, vade başında müşteriye vaad edilen oran üzerinden faiz ödenir.

Kaynak: (TKBB, 2020).

Tablo 2.2’de, bankacılık sektörü içerisinde kullanılan fonlarda, ticaret (alım satım) ve kredi (borç para verme) arasındaki farklar ortaya konulmuştur. Ticaret ve kredi arasındaki fark, faiz duyarlılığı olan kesim için çok önemlidir. Bu sebeple tabloda farklılıklar karşılaştırılarak oraya konulmuştur.

Tablo 2.2: Geleneksel Bankalarda Kullanılan Ticari Krediler ile Katılım Bankalarında Kullanılan Ticari Krediler Arasındaki Farklar

Ticaret	Kredi
Katılım bankalarında kullanılan fonlar ticaret usullerine uygundur. Müşterinin ihtiyaç duyduğu mal veya hizmeti peşin alır, kâr edebilecek şekilde vadeli olarak talep edene satar.	Geleneksel bankalar, talep edenlere kredi yani borç verir. Müşterinin almak istediği mal ve hizmet ile banka arasında bir ilişki yoktur.
Ticaret esasında, ödeme satıcı tarafa yapılır.	Kredi esasında, ödemeyi müşteri alır.
Ticaret esasında, banka ve müşteri aralarında alım-satım akdini imzalar.	Kredi esasında, banka ve müşteri aralarında kredi akdi imzalar.
Ticaret esasında, mal ve hizmet alımı karşılığında ödeme yapılır.	Kredi esasında, işleme ihtiyacından dolayı kredi verilir. Taşıt, konut vb. krediler haricinde, ödemeyi doğrudan müşteri alır.

Kaynak: (TKBB, 2020).

2.3. Katılım Bankacılığı Faaliyetleri

Konvansiyonel (geleneksel) bankalar birikimlerini değerlendirmek isteyen müşterilerden belli bir faiz oranı karşılığında topladığı fonları, kredi talep eden diğer müşterilerine yine belli bir faiz oranı karşılığında vermektedirler. Böylece bankalar tarafından paranın ticareti yapılmakta ve bu sayede piyasadaki getiri belirsizliği karşılıklı sabit fiyatlarla ya da piyasa koşullarına göre değiştirilebilen faiz oranları ile giderilmeye çalışılmaktadır. Katılım bankalarının faiz hassasiyetinden dolayı paranın ticaretini değil malın ticaretini yaptığı anlaşılmaktadır ve işin içine ticaret girdiği için katılım banka işlemlerinin ciddi bir risk içerdiği görülmektedir. Bilindiği üzere ticarete kâr olduğu kadar zarar da söz konusudur ve beraberinde riski getirmektedir (TKBB, 2020).

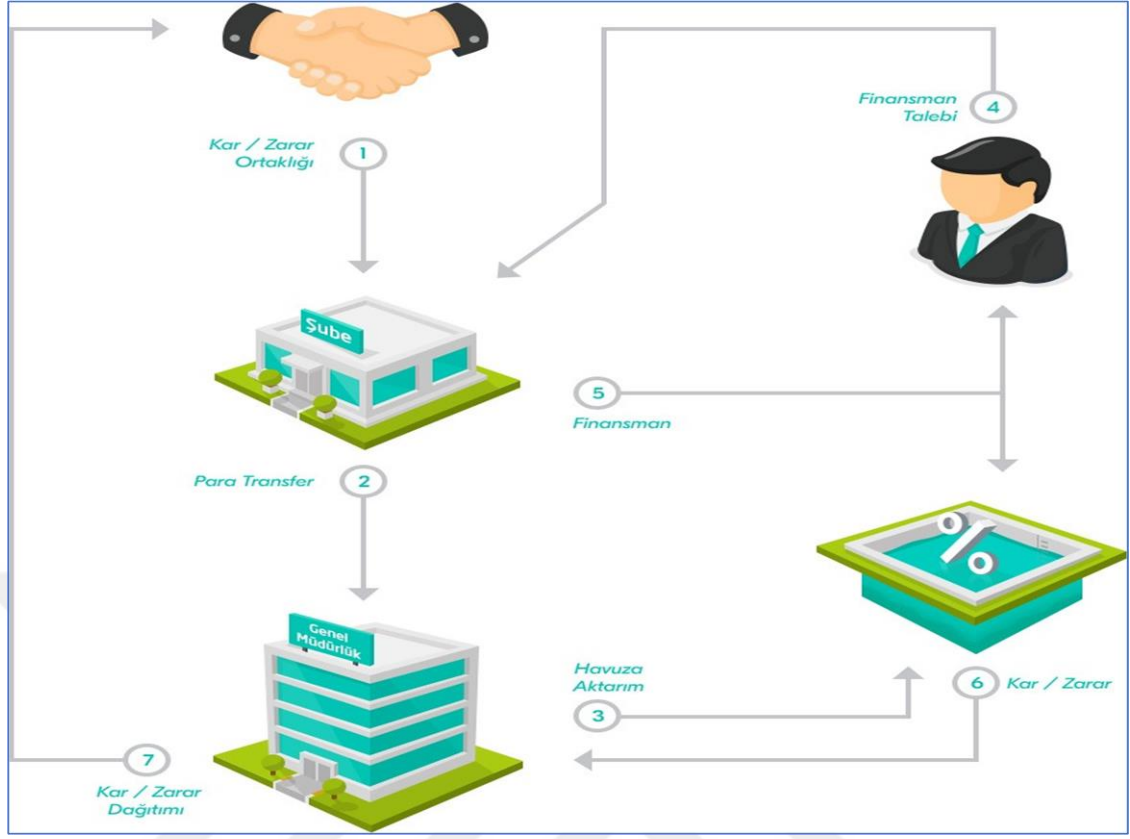
Katılım bankacılığında toplanan fonlar ile çeşitli alanlarda ticaret yapılarak kâr ya da zarara ulaşılmakta, paradan para kazanmak yerine ticaretten para kazanılmaktadır. Her türlü ticarete olduğu gibi burada da çeşitli riskler oluşmakta ve bu riskleri banka ile birlikte banka müşterileri de üstlenmektedir. Böylece katılım bankacılığının her adımında

faiz hassasiyeti gözetilerek yapılan işlemler dolayısıyla İslamda ve diğer dinlerde helal olan ticaret yöntemi kullanılmış olmaktadır.

2.3.1. Fon Temini ve Fon Kullanım Türleri

İslam hukukunda da kâr elde edilmek isteniyorsa zararın göze alınması esastır. Bilindiği üzere konvansiyonel bankalarda faizin vadesi ve miktarı vade başında belli iken katılım bankalarındaki kâr payı oranı vade başında belli değildir. Ticaret esası ile işletilen hesapların oluşturduğu kâr ya da zarara göre dağıtılacak kâr payı vade sonunda hesaplanır ve belirlenmiş olur. Bu hesaplama sonucu kâr edilmiş ise kâr payı banka müşterilerine dağıtılırken, zarar söz konusu ise banka müşterisi banka ile birlikte zarara ortak olmaktadır.

Katılım bankacılığında kullanılan ve toplanan fonların neler olduğunun anlaşılması, faizden kaçınarak ticaret yolu ile katılım bankacılığı işlemlerine nasıl çözüm bulunduğu anlaşılması bakımından önem arz etmektedir. Şekil 2.1’de katılım bankacılığında fon temini ve fon kullanım işlemlerinin işleyişine yer verilmiştir. Kâr /zarar ortaklığı ile başlayan sürecin; para transferi, havuza aktarım, finansman ve finansman talebi gibi süreçlerden geçerek kâr / zarar dağılımına nasıl ulaştığı şekil üzerinde görülmektedir.

Şekil 2.1: Katılım Bankacılığında Fon Temini ve Fon Kullanımını

Kaynak: (Türkiye Finans Katılım Bankası, 2022).

Katılım bankalarının, faizsiz usullerle hizmet veren, bu usullere uygun olan bankacılık prensiplerine uygun olarak çalışan, kâra ve zarara katılım usulünce fon toplayarak finansal işlemler, ticaret ve ortaklık yoluyla fon dağıtan bir bankacılık türü olması sebebiyle isminde yer alan “katılım” kelimesinin, bankacılığın kâr elde etme veya zarara katlanma usulleri çerçevesinde çalışan kuruluşlar olduğuna işaret etmektedir. Katılım bankalarının bankacılık hareketlerinde yüksek risk, faiz, belirsizlik ve spekülasyon davranışlara müsaade edilmez. Toplanan fonları, faizsiz usuller çerçevesinde sanayi ve ticarete kullanarak, ortaya çıkan kârı hesap sahipleriyle bölüşmekte zararı ise yatırımcının üstlenmesi gerekmektedir. Amerikan Doları, Euro, Türk Lirası, altın ve katılım hesapları olarak vadeli hesaplarda bir araya gelen fonlar, finansal kiralama, her türlü finansman desteği, zarara ve kâra ortaklık usulleri ile çalıştırılır. Sanayi ve ticarete gerekli olan üretim hammadde girdileri ve/veya menkul, gayrimenkul, her tür teçhizat ve makine tedariki, bu usuller çerçevesinde karşılanmaktadır (TKBB, 2019).

2.3.1.1. Fon Temini Türleri

Katılım bankalarında fon temini işlemleri İslam Hukuku çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu işlemler, katılım - yatırım fonu ya da diğer bir deyişle katılma hesapları ve cari hesaplar olarak adlandırılmaktadır.

A) Yatırım Fonu: Yatırımcıdan katılım payı yöntemi ile toplanan likidite, menkul kıymetler, değerli madenler vb. varlıklarla meydana getirilen, mülkiyet usullerince hisse senetleri, kira sertifikası, özel sektör borçlanma aracı, altın ve kıymetli madenlerle yatırımcı adına işletilen mal topluluğuna verilen isimdir.

B) Katılım Fonu: Katılım bankalarındaki katılım hesaplarına verilen isimdir. Katılım fonu; katılma hesabı veya özel cari hesap olarak sınıflandırılırken, ortaklık kuralları gereği kâr/zarar ilkelerine uygun olarak işlem görmektedir. Bu fonu geleneksel banka hesaplarından ayıran faiz yerine kâr payı veriyor olmasıdır (Uysal, 2019).

a) Özel Cari Hesaplar: Sadece anaparanın taahhütünü içeren, katılım bankalarında hesap sahibine bir getiri kazandırmayan, gerektiğinde bir kısmı ya da tamamı çekilebilen vadesiz hesaplara verilen isimdir. Hesap Türk Lirası ve döviz olarak açılabilen herhangi bir alt veya üst sınır söz konusu olmamaktadır. Ancak bankalar bu hesaplarda toplanan miktarın Merkez Bankası'nın öngördüğü kadarını zorunlu karşılık olarak ayırmakla mükelleftir (Türkmenoğlu, 2007).

b) Katılma Hesapları: Hesap sahibine duruma göre kâr alma hakkı ya da zarara katılma yükümlülüğü veren, vade başında getirisi belli olmayan ve anaparanın iade garantisi bulunmayan hesaplara verilen isimdir. Vade bitiminde bankanın işlettiği fon üzerinden yapılan hesaplama sonucu hesap sahibi elde edilen kârı alır ya da katlanmayı göze aldığı zararı karşılar (Türkmenoğlu, 2007).

2.3.1.2. Fon Kullanırımı Türleri

Katılım bankalarında fon kullanımını işlemleri aynı fon temini yöntemlerinde olduğu gibi İslami usuller gereğince gerçekleştirilmektedir. Hesap sahibi hesabı açıp imzayı attığında bankanın fonu kullanma becerisi sonucunda ulaşılacak olan kâr ya da zararı kabullenmiş olmaktadır. Vadenin başındaki bu belirsizlik risk taşıdığı için faizli işlem

olmaktan çıkmakta ve kar payı ismini almaktadır. Katılım bankalarının fon temin ve fon kullandırım yöntemleri aşağıdaki gibidir;

- 1) **Finansal Kiralama:** Tükenmeyen bir malın menfaatinin, o mala finansman sağlamak amacıyla belli bir zaman diliminde müşteriye bırakılması işlemlerine verilen isimdir.
- 2) **Murâbaha:** Mal ve hizmeti peşin alıp vadeli satma işlemine verilen isimdir.
- 3) **İstisna:** Mal ve hizmet henüz mevcut değilken yapılan satış anlaşmasına verilen isimdir.
- 4) **Müşâreke:** Tarafların emek ve sermayelerini birlikte ortaya koyarak yaptığı ortaklık türüne verilen isimdir.
- 5) **Selem:** Vadeli bir malın peşin olarak satılmasına verilen isimdir.
- 6) **Karz-ı Hasen:** Borçlanılan ve tahsilat yapılan zaman arasındaki oluşan enflasyon farkının TÜİK tarafından açıklanan TÜFE oranı ile hesaplandığı borçlanma türüne verilen isimdir. Türk katılım bankalarında kullanılmamaktadır.
- 7) **Teverruk:** Mal ve hizmetin taksit ile alınarak karşı tarafa peşin satılmasına verilen isimdir.
- 8) **Sukuk:** Devletler ile şirketlere finansman oluşturmak amacı ile ihraç edilen, yatırımcısına sabit bir faizsiz gelir oluşturan finans sertifikalarına verilen isimdir.
- 9) **Sarf:** Katılım bankalarında döviz ticaretini konu edinen işlemlere verilen isimdir.
- 10) **Kefâret:** Borcun ödenmesi hususunda üçüncü kişinin, alacaklı tarafa borçlunun, sorumluluğuna ortak olacağını belirtmesine verilen isimdir.
- 11) **İcâre Kiralama:** Bellirli zaman zarfında mal ile varlığın kullanma, yararlanma haklarını kira bedelini ödeyen tarafa verilmesini sağlayan sözleşmeye verilen isimdir.
- 12) **Tekâfül:** Faizsiz yöntemlerle çalışan ve riske karşı tarafları yardımlaşma ve dayanışmada buluşturan katılım sigortacılığına verilen isimdir (TKBB Web Sitesi). Katılım sigortası; riskle karşılaşan kişilerin meydana gelen zararın telafi edilmesi üzerine anlaşma yapmalarıdır. Yapılan anlaşma doğrultusunda tüm katılımcılar tarafından bir havuzda toplanan parayla, meydana gelen zarar karşılanmaktadır. Havuzda toplanan ve zararın karşılanması durumundan sonra arda kalan para olursa bu arda kalan kısım İslami usuller çerçevesindeki yatırım

araçlarında kullanılarak değerlendirilmektedir. Günümüzde kullanılmakta olan 3 farklı tekafül modeli bulunmaktadır; mudarebe, vekâlet ve bunların birleşiminden oluşan karma (hibrit) modelidir.

a) Mudârebe Tekafül: Taraflardan birinin emek diğerinin sermaye ortaya koyarak yaptıkları ortaklık türüne verilen isimdir.

b) Vekâlet Tekafül: Tekafül şirketi ve katılımcılar arasında imzalanan vekâlet sözleşmesi sonucu tekafül şirketi ücretini bu vekâlet karşılığında almaktadır.

c) Karma Tekafül: Vekâlet sözleşmesi ile mudarebe sözleşmesi aynı anda yapılmaktadır. Sigorta şirketi sermayedar vekili olarak, vekâlet ücreti karşılığında fon yönetimi yaparken, aynı zamanda elde edilen bakiye fazlası ya da eksiği (kâr/zarar) karşılığında da yapılan sözleşme gereğince pay almaktadır. Karma tekafül sektörde en fazla tercih edilen modeldir. Genel olarak sigortacılık faaliyetleri vekâlet sözleşmesi ile yatırımdan elde edilecek olan kâr/zarar ise mudarebe sözleşmesi ile yapılmaktadır (20.09.2017 tarih ve 30186 sayılı, 19.12.2020 tarih ve 31339 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik).

2.4. Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Bu kısımda ilk olarak, “Dünya’da Katılım Bankacılığı”nın ortaya çıkışı ve geliştiği ülkeler incelenecek daha sonra, Türkiye’de “Katılım Bankacılığı”nın çıkışı, gelişimi ile günümüzde geldiği nokta ortaya konulacaktır.

2.4.1. Dünya’da Katılım Bankacılığı

Katılım bankacılığının doğuşuna sebep olan en önemli nedenlerden biri de İslam dininin yasaları olmuştur. Çünkü bu yasalar faiz kullanmayı yasaklamaktadır. Müslüman toplumlarda mevcut olan faiz hassasiyeti sebebiyle faiz ile iş yapmak istemeyen elinde yer alan ancak kullanmadığı âtil fonları değerlendirmek isteyen kişileri ekonomiye kazandırmak katılım bankacılığının en temel amacı olarak bilinmektedir. Buradan hareketle daha önce de belirtildiği üzere, katılım bankaları faizle değil kâra/zarara katılma esası ile müşterilerine çeşitli yöntemler kullanarak hizmet vermektedir.

Tablo 2.3’te, Dünyada katılım bankacılığının tarihi ve gelişimi kronolojik bir sıraya göre verilmiştir. Önce, 1963-1974 tarihleri arasında ilk kuruluşu sonra sırası ile 1975-1981 yılları arasında temel kurumların oluşturulması, 1982-1989 yılları arasındaki gelişimi, 1990-2001 yılları arasındaki düzenleyici kurumlar, 2002-2009 yılları arasında tüm dünyada yükselişi ve 2010 yılından günümüze kadar olan süreçte geldiği nokta hakkında bilgi verilmiştir. Katılım bankacılığının hangi ülkede hangi tarihlerde görülmeye başlandığı ve sürecin nasıl geliştiğinin bilinmesi açısından tarihi gelişim safhalarının önem arz ettiği düşünülebilir.

Tablo 2.3: Dünyada Katılım Bankacılığının Tarihi ve Gelişimi

Tarih	Gelişme
1963-1974	İlk Katılım Bankasının Kuruluşu – Mısır
1975-1981	İslam Bankası’nın Kuruluşu – Dubai (Dünya’nın Gerçek Anlamdaki İlk Katılım Bankası) İslami Kalkınma Bankası’nın Kuruluşu – S. Arabistan Kuveyt Finans Merkezi’nin Kuruluşu – Kuveyt Faysal İslam Bankası Kuruluşu – Mısır İslam Bankasının Kuruluşu – Ürdün İslami Finans Merkezi’nin Kuruluşu – Lüksemburg İslam Bankasının Kuruluşu – Bahreyn
1982-1989	İslam Bankası’nın Kuruluşu – Katar Albaraka Bankacılık Grubu’nun Kuruluşu – Bahreyn Berhad İslam Bankası’nın Kuruluşu – Malezya Bütün Bankaların Faizsiz Bankaya Dönüştürülmesi – İran
1990-2001	AAOIFI’nin Kuruluşu – Bahreyn Katılım Bankacılığı Yasası Kararının Alınışı Bank Muamalat’ın Kuruluşu – Malezya İslam Bankası’nın Kuruluşu – Brunei Citibank’ın “İslam-i Pencere” Kullanımını Açması – İngiltere HSBC Amanah’ın Kuruluşu – Malezya
2002-2009	IFSB - İslami Finansal Hizmetler Kurumu’nun Kuruluşu – Malezya IIFM - Uluslararası İslami Finansal Piyasalar Kurumu’nun Kuruluşu – Bahreyn Tayland İslam Bankası’nın Kuruluşu – Tayland Al Rayan Bank İslam Bankası’nın Kuruluşu – İngiltere Avrupa İslami Yatırım Bankası’nın Kuruluşu – EIB Lüksemburg DBS Bank’ın Kuruluşu – Singapur
2010-Günümüze	Al-Hilal Bankası’nın Kuruluşu – Kazakistan IILM – Uluslararası İslami Likidite Yönetimi’nin Kuruluşu – Malezya Jaiz Bank’ın Kuruluşu – Nijerya Nizwa Bankası’nın Kuruluşu – Umman Kuveyt Türk’ün İştiraki KT Bank AG’nin Kuruluşu – Almanya

Kaynak: Özsoy (2012) ve TKBB’den (2020) faydalanılarak hazırlanmıştır.

Pakistan’da 1947 yılında İslami düşünce hareketlerinin sonucu olarak tüm ekonomik alanlardan faizi çıkarma çalışmaları yapılmış ancak başarılı olunamamıştır. Yine 1963 yılında Mısır’da ilk resmi katılım bankası kurulmuş ancak siyasal sebeplerle daha sonra kapatılmış ise de 1979 yılında Faisal İslami Bankası bu ülkede resmi olarak faaliyetlerine başlamıştır. Malezya’da 1963 yılında Malayların hac için yaptıkları birikimleri faizsiz fonda tutmak ve bu fondan kazanç sağlamak istemesi üzerine bir Hac Fonu kurulmuştur. Sudan’da 1966 yılında Sudan İslam Üniversitesinde “İslami Ekonomi” isimli çalışmaya imza atılmıştır. Bahreyn 1971 yılında bağımsızlığını ilan ettikten sonra, Merkez Bankası ve hükümet teşvikleri ile katılım bankacılığı alanında çeşitli düzenlemeler oluşturmaya başlamıştır. Bosna Hersek’te 1990 yılında Katılım Bankası adımları atılmış ancak başarılı olmamış, daha sonra 1996 yılında Orient bankası kurulmuş fakat yine başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bosna’da önceki yıllarda denemeleri sonuç vermeyen ancak 2000 yılında Bosna Bank ismi ile kurulan bir katılım bankası bu sefer başarıyı yakalamıştır. Amerika’da 2001 yılında Guidance Residential Finans hizmete girmiştir. Katar İslam Bankasının öncülüğü ile 2004 yılında İngiltere İslam Bankası adıyla kurulan banka İngiltere’deki ilk katılım bankası olarak kabul edilmiştir (Ödeş, 2020).

Malezya’da 1963 yılında kurulan hac fonu 1983 yılında faizsiz bankacılık yasaları ile ilk katılım bankası olan BIMB’nin oluşumuna vesile olmuş, İran ve Pakistan’a ise katılım bankacılığı konusunda örnek olmuştur. Katılım finansı ile ilgili çalışmaların başında Malezya’da faizsiz bankaların düzenleme ve kanunları; likidite ve rezerv oranı, ticari sistemler, banka kabulleri ile diğer piyasalar göz önünde bulundurularak uygulamaya konulmuş ve katılım bankalarının hukuka uygunluğunu denetleyen merkezi bir konsey kurulmuştur. Malezya Merkez Bankası Bank Negara’ya 1983 tarihinden itibaren Katılım Bankacılığı Kanunu ile faizsiz bankaların denetim ve lisanslaması konusunda yetkilendirme hakkı verilmiştir. Yaklaşık aynı tarihlerde de “Devlet Yatırım Kanunu” ile faizsiz menkul kıymet ve yatırım sertifikalarının ihracının yapıldığı ve yatırım sertifikalarının, katılım bankaları tarafından likidite akışı için kullanıldığı bilinmektedir (TKBB web sayfası).

İslami kurallara uygun çalışan bir bankaya ihtiyaç duyulduğu konusundaki genel bir kabulün ortaya çıkması ile 1975 yılında 43 İslam ülkesinin birliktelik oluşturması sonucu İslam Bankası, 1977 yılında da Sudan’da Faisal İslam Bankası kurulmuştur. Devrimden sonra 1979 yılında İran’da kamulaştırılan bankacılık çalışmalarını, 1983 yılında serbest

bankacılık kanununun kabul edilmesi takip etmiş, 1980’lerde ABD’de de Müslüman sayısının artması ile birlikte faizsiz bankacılık sistemine ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Ancak ABD’de faizsiz işlemlerin talebi karşılanmakla birlikte, İngiltere’de olduğu gibi kanun ve prensipler o yıllarda henüz oluşturulmamıştır. Finans alanında dünyada en geniş alana hâkim olan İngiltere’nin gerek sömürgecilik faaliyetleri gerekse İslam kültürüne aşina olması katılım finansı ve katılım bankacılığına duyarsız kalmamasına sebep olmuştur. İlk olarak 1980 yılında İslam hukukuna uyumu ile bilinen Londra Metal Borsasında murabaha işlemleri görülse de ancak iki binli yıllarda katılım bankalarının faaliyete başlaması kabul edilmiştir (Ödeş, 2020).

Katılım finansı ve katılım bankacılığı, özellikle Ortadoğu’daki petrol gelirlerinde ve Müslüman nüfusundaki artış ile birlikte yoğun ilgi gören ve sürekli gelişen bir sektör haline gelmiştir. Tablo 2.4’te, Katılım finans kurumlarını küresel bazda düzenleyici ve denetleyici kurumlara yer verilmiş kurumların isimleri, kısaltmaları, kuruluş yerleri ile tarihleri ve faaliyet alanlarına ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu bilgiler hangi kurumun hangi faaliyet alanında hizmet verdiğinin bilinmesi açısından önem arz etmektedir.

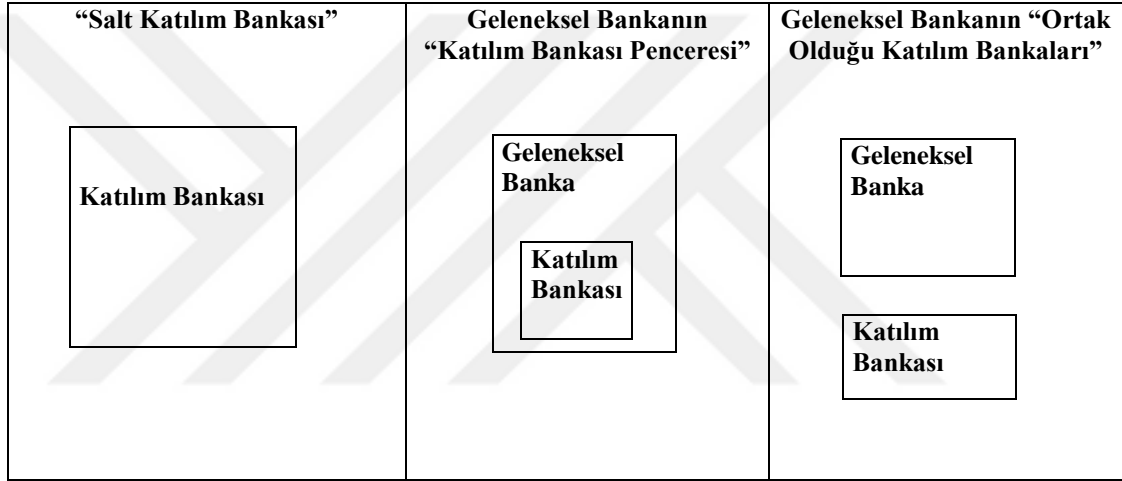
Tablo 2.4: Katılım Finansını Küresel Bazda Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar

İsmi	Kuruluş Yeri ve Tarihi	Faaliyet Alanı
İslam Kalkınma Bankası - IDB	Suudi Arabistan - 1975	Üye Ülkelerde Ekonomik Kalkınma ve Sosyal Gelişimi Desteklemek
Katılım Finansı Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Organizasyonu - AAOIFI	Bahreyn - 1991	Katılım Finansı Kuruluşları için Muhasebe ve Denetim Standartları Geliştirmek
İslami Finansal Hizmetler Kurumu - IFSB	Malezya - 2002	Katılım Finansı Kuruluşları için Kurumsal Yönetim Standartları Geliştirmek
Malezya Muhasebe Standartları Kurulu - MASB	Malezya - 1997	Katılım Finansı Kuruluşları için Muhasebe ve Raporlama Standartları Geliştirmek
İslami Bankacılık ve Finansal Kurumlar - CIBAFI	Bahreyn - 2001	“İslami Finansal Endüstri” Gelişimini Desteklemek
Uluslararası İslami Finansal Piyasa - IIFM	Bahreyn - 2002	İslami Finansal Ürünlerin, Belgelemelerin ve İşlemlerin Standartlaştırılmasını Sağlamak
İslam Ülkeleri Uluslararası Derecelendirme Ajansı - IIRA	Bahreyn - 2002	İslami Para ve Sermaye Piyasaları için Derecelendirme Hizmeti Sunmak

Kaynak: (Özsoy, 2012).

Dünya genelinde 2013 yılında katılım bankacılığının aktif büyüklüğü toplamda 1,8 trilyon dolar olmuş, 75 ülkede 700 adet katılım finansı ve katılım bankacılığı faaliyete geçmiştir. Bu yıllardan sonra çeşitli gelişmeler göstererek ilerleyen katılım bankacılığının geleneksel bankacılık gibi ülke ekonomilerinin gelişmesine katkı veren bir pozisyona geldiği söylenebilir (Ödeş, 2020).

Katılım bankaları'nın dünyada farklı ülkelerde farklı şekillerde uygulama modellerine yer verildiği gözlemlenmektedir. Kiminin tek başına bir banka, kiminin kendi bünyesinde bir banka, kiminin ise kendi bankası yanında katılım ortaklığı olan modeller olarak uygulandığı bilinmektedir. Bu uygulama modellerine Şekil 2.2'de yer verilmiştir.

Şekil 2.2: Dünya’da Katılım Bankacılığının Uygulama Modelleri

Kaynak: (Özsoy, 2012).

Şekil 2.2’de görüldüğü gibi katılım bankalarının dünya üzerinde üç farklı kullanım şekli bulunmaktadır. İlk model salt / tek başına hizmet veren katılım bankası modeli, ikinci model geleneksel banka içerisine dâhil edilmiş ancak ayrı bir pencere şeklinde hizmet veren katılım bankacılığı modeli, üçüncü model ise geleneksel bir bankanın kendi bankası dışında bir katılım bankasına ortaklığını ifade eden model olarak ifade edilebilir.

Tablo 2.5’te dünyada katılım bankacılığının gelişim ve dönüm noktaları 5 ayrı dönem şeklinde verilmiştir. Katılım bankacılığı alanındaki gelişmeler, ürün ve hizmetler, şirketler ve görüldüğü coğrafi alan küresel bazda geline noktaı anlamak açısından faydalı olacaktır. Özellikle 80’li ve 90’lı yıllarda daha çok gelişme anlamında hareketlilik görülürken 2000’ler sonrası ürün ve hizmetlerde çeşitlerin arttığı tablodan izlenebilir.

Tablo 2.5: Dünyada Katılım Bankalarının Gelişim ve Dönüm Noktaları

1970 Öncesi	1970'ler	1980'ler	1990'lar	2000 sonrası
Gelişmeler	Yeni Gelişmeler	Yeni Gelişmeler	Yeni Gelişmeler	Yeni Gelişmeler
-Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkışı	-Sınırlı Sayıda Şirket	-Faizsiz Finans Kurum Sayısında Artış -Coğrafi Olarak Asya'ya Doğru Genişleme -Yeni Faizsiz Finansman Ürünleri	-Büyüme Oranında Artış -Bireysel Bankacılıkta Genişleme -Ürün ve Hizmetlerde Çeşitlenme	-Pazar Büyümesinde İvmelenme -Uluslararasılaşma
Ürün, Hizmetler	Yeni eklenen Ürün, Hizmetler	Yeni eklenen Ürün, Hizmetler	Yeni eklenen Ürün, Hizmetler	Yeni eklenen Ürün, Hizmetler
-Temel Bireysel Bankacılık Hizmetleri	-Ticari Bankacılık Hizmetleri	-Proje Finansmanı -Emtia Finansmanı -Sendikasyon	-Yatırım ve Menkul Kıymet Fonları -Sukuk -Faizsiz Menkul Kıymetlendirme	-Finansal Kiralama Liasing -İcare -İleri Hazine Hizmetleri -Yenilikçi Portföy Yönetimi Hizmetleri
Şirketler	Yeni Şirketler	Yeni Şirketler	Yeni Şirketler	Yeni Şirketler
-Ticari Katılım Bankaları		-Tekafül Şirketleri -Faizsiz Yatırım Şirketleri		-Varlık Yönetimi Şirketleri
Coğrafi Alan	Yeni Coğrafi Alan	Yeni Coğrafi Alan	Yeni Coğrafi Alan	Yeni Coğrafi Alan
-Körfez -Orta Doğu		-Asya Pasifik		-Avrupa -Amerika

Kaynak: (Özsoy, 2012).

2021 yılı itibariyle verilerle hazırlanan IFSB 2022 yılı raporuna göre dünyadaki toplam katılım finansı varlıklarının 3 trilyon dolara ulaştığı tahmin edilmektedir. Dünyadaki finansal büyüklüğün 487 trilyon \$ olduğu düşünüldüğünde, 3 trilyon \$ gibi bir rakamın çok küçük kaldığı (%0,6) görülmektedir. Katılım finansının öne çıkan en önemli kurumunun katılım bankacılığı olduğu bilinmektedir. Yaklaşık 2,10 trilyon dolarlık aktif büyüklüğe sahip olduğu tahmin edilen katılım bankacılığın katılım finansı içerisindeki oranı %68,7 kadardır. Bu durum bankacılık ağırlıklı bir katılım finansı yapısının

olduğunu ortaya koymaktadır. Katılım finansı sektöründeki payı %30,5 olan katılım sermaye piyasalarının ise aktif büyüklüğünün 930,3 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. Raporun hazırlandığı tarihte veri eksikliği nedeniyle 2020 yılı sonu itibariyle verileri dikkate alınan katılım sigortacılığının, katılım finansı sektörü içindeki payının %1'e yakın olduğu ve aktif büyüklüğünün 24,2 milyar dolara ulaştığı bildirilmektedir (IFSB, 2022).

Tablo 2.6'da, 2022 İslami Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar Raporu'na göre, katılım bankacılığının, katılım sermaye piyasalarının ve katılım sigortacılığının yıllık büyüme oranları ve katılım finans sektörü içerisindeki paylarını ele alan sektörel analiz bilgilerine yer verilmiştir. Yukarıda da bahsedildiği gibi katılım bankacılığı sektör içerisinde en büyük paya sahipken, onu sırasıyla katılım sermaye piyasaları ve katılım sigortacılığı takip etmektedir. Yıllık büyüme oranı bağlamında ise, katılım sermaye piyasalarını bankacılık ve sigortacılık takip etmektedir.

Tablo 2.6: Katılım Finansı Sektör Analizi

	Katılım Bankacılığı	Katılım Sermaye Piyasaları	Tekafül (Katılım Sigortacılığı)
Büyüme (Yıllık)	6,5%	11,6%	5,2%
Katılım Finansı Sektör Payı	68,7%	30,5%	0,8%

Kaynak: (IFSB, 2022).

Tablo 2.7'de katılım finansmanın büyümesindeki ana etkenler 6 başlık altında konularına göre sırası ile ele alınmıştır. İlgili tabloda yer alan bilgilerin gelecekte katılım finansının gelişiminde olumlu sonuç almak için gelişimin hangi olayın ardından geldiğinin bilinmesi ve yeni gelişmeler için bir hareket noktası belirlenmesi anlamında değerli bir yol gösterici olarak kabul edilebilir.

Tablo 2.7: Katılım Finansmanın Büyümesindeki Etkenler

Ekonomik Büyümeyle Likidite	-Petrol Fiyatlarında Yükseliş -Körfez’de Kesintiye Uğramayan Ekonomik Büyüme -Yatırım İmkânlarının Yükselmesiyle Oluşan Zenginliğin Körfez’de Kalması -Hükümetin Alt Yapı Projelerinde Harcama ve Yatırımlarını Arttırması
Katılım Finans Materyallerine Yatırımcı İlgisi	-Yatırımcı ile Birlikte Katılım Finans Materyallerine İlginin Yükseltmesi -Sukukun Kendini Göstermesi -Aile Kuruluşlarının Likidite Sağlamak İçin Halka Açılma İstekleri
Doğrudan Yabancı Yatırımlarla Özelleştirmeler	-Özelleştirme Artışı Sonrasında Proje Finansmanı ile Yapılandırılmış Finansman İhtiyacının Baş Göstermesi -Doğrudan Yabancı Yatırımın Yükselmesi
Yasal Düzenlemeler	-Yasal Altyapıların Geliştirilmesi -Serbest Piyasa ve Yatırımcı Dostluğu -Yabancı Katılımı Yükselişi
Çeşitlendirme	-Körfez’deki Yatırımlarının Petrolden Farklı Yerlere de Kayması -Yatırım Fonlarının Körfezi Geçerek Diğer Bölgeler ile Orta Doğu Tarafına Sıçraması
Küreselleşme	-Katılım Finans Materyallerinin Küreselleşmesi -Amerika ve Avrupa gibi Ekonomilerin Katılım Finansını Kabullemesi ile Piyasadaki Oyun Kurucuların Katılım Finansı ile Tanışması

Kaynak: (Özsoy, 2012).

2.4.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığı

İzleri Osmanlıdaki para vakıflarına dayanmakla birlikte, ilk resmi hareket 1913 yılında on üç iş adamının girişimiyle Adapazarı İslam Ticaret Bankası’nın kurulması olarak ifade edilebilir. İlgili banka ilerleyen yıllarda Türk Ticaret Bankası ismini alarak, 1934 yılında Ankara, 1952 yılında İstanbul’da hizmet vermeye başlamış, 1997 yılında ise Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilmiştir. Dünyada katılım bankacılığının 1970’li yıllarda hızla artması neticesinde, Türkiye 1975 yılında İslam Kalkınma Bankasına üye olmuştur.

Katılım Bankacılığı 1983 yılında ülke içinde konuşulmaya başlamış, 1984 yılında Türkiye sermaye artırımına giderek İslami Kalkınma Bankası’nın büyük ortaklarından biri olmuştur. Bugünkü anlamda ilk katılım Bankası Türkiye’de 1984 yılında Albaraka Türk adıyla kurulmuştur. Albaraka Türk’ün 30.06.2021 sonrası ortaklık yapısı içerisindeki; yabancı ortaklar payı %60,87, yerli ortaklar payı %0,72, halka açık pay ise %38,41’dir.

“Faisal Finans” 1985 yılında, “Kuveyt Türk” 1989 yılında, “Anadolu Finans” 1991 yılında, “İhlas Finans” 1995 yılında, “Bank Asya” 1996 yılında kurulmuştur. Emlak ve

Eyyam bankası adı ile 1926 yılında hizmete giren ancak çok kez isim değiştiren ve sonraki yıllarda Türkiye Emlak Katılım ismiyle faaliyet göstermeye başlayan Emlak Katılım Bankası'nın faaliyetleri günümüzde bu isimle devam etmektedir.

Tamamı yerli sermayeli ilk özel finans kurumu olan "Anadolu Finans" kurumu 1991 yılında kurulmuş, 1985 – 2001 yılları arası "Faisal Finans Kurumu" olarak hizmet veren daha sonra "Family Finans" adını almış olan finans kurumu ile güçlerini birleştirmiştir. Bu birleşme sonucu "Türkiye Finans Katılım Bankası" 2005 yılında faaliyete geçmiş ve günümüzde de çalışmalarına devam etmektedir.

İlk devlet katılım bankası olarak 2015 yılında kurulan Ziraat Katılım Bankası, 2016 yılında faaliyet göstermeye başlamış olan Vakıf Katılım Bankası ve Emlak Katılım devlet bünyesinde yer alan katılım bankaları olarak faaliyetlerini günümüzde de halen sürdürmektedirler.

Türkiye'de katılım bankacılığı 1989 yılında ve 1999 yılında yapılan düzenlemeler sonucu Bankacılık Kanunu içerisinde yerini almış, 2005 yılındaki düzenleme sonucunda ise Özel Finans Kurumu isminin yerini Katılım Bankası ismi almıştır. Türkiye faizsiz bankacılığı geliştirmek adına 2012 yılında Malezya İslam Bankaları Birliği ile işbirliği anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma katılım bankacılığının desteklenmesinde önemli bir gelişme olarak görülebilir.

Dijital katılım bankaları 2022 yılında, Dijital Bankaların Faaliyet Esasları ile Servis Modeli Bankacılığı Hakkındaki Yönetmeliğin yayınlanması sonucunda Kasa Katılım, Hayat Finans Katılım ve T.O.M Katılım Bankası adıyla katılım esaslı dijital finans kurumları olarak BDDK'dan izin alarak faaliyetlerine başlamışlardır (TKBB, Türkiye finans, Albaraka Türk ve TBB web sayfalarından faydalanılarak derlenmiştir).

Tablo 2.8'de TKBB verilerinden elde edilen sonuçlara göre düzenlenen 2022 yılı Eylül ayı itibari ile Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının isimleri, bu bankalarda toplanan ve kullanılan fonların toplamı ile aktif büyüklükleri yer almaktadır. Dijital katılım bankacılığının henüz çok yeni olması ve finansal göstergelerine henüz ulaşamaması nedeni ile hem tablolara hem de çalışma içerisindeki analizlere dâhil edilmemiştir.

Tablo 2.8'e göre toplanan fonlar ile kullanılan fonlarda ve toplam aktifte en büyük paya Kuveyt Türk sahipken, en küçük payı ise Emlak Katılım temsil etmektedir.

Toplanan fonların 897 milyon TL'den, kullanılan fonların 598 milyon TL'den, toplam aktiflerin ise 1 milyar TL'den daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 2.8: Eylül-2022 İtibariyle Türkiye'de Faal Katılım Bankalarının Seçilmiş Finansal Göstergeleri - Milyon TL

	Toplanan Fonlar -Toplam	Kullanılan Fonlar- Toplam	Toplam Aktifler
Albaraka Türk	120.614.947	71.075.973	145.396.473
Kuveyt Türk	307.955.862	182.615.398	365.421.715
Emlak Katılım	77.453.468	40.405.234	93.102.636
Türkiye Finans	120.958.337	80.057.839	157.194.078
Vakıf Katılım	119.035.371	99.001.774	166.435.296
Ziraat Katılım	151.400.491	125.457.374	182.203.640
Genel Toplam	897.418.476	598.613.592	1.109.753.838

Kaynak: Sektör Mukayese Raporu, TKBB web sayfasından alınmıştır.

Türkiye'de hali hazırda mevcut olan katılım bankalarının 2022 Eylül ayı itibari ile şube sayıları ve personel sayılarına bakıldığında ise; Albaraka Türk'ün 228 şubesi ile 2699 personeli, Kuveyt Türk'ün 443 şubesi ile 6192 personeli, Emlak Katılım'ın 78 şubesi ile 1209 personeli, Türkiye Finans'ın 316 şubesi ile 3731 personeli, Vakıf Katılım'ın 151 şube ile 2200 personeli, Ziraat Katılım'ın ise 146 şubesi ve 1871 personeli ile Türkiye ekonomisi içerisinde hizmet verdikleri görülmektedir (TKBB web sayfası).

TKBB'nin 22. Olağan kurul toplantısında başkan Osman Çelik, katılım bankalarının 2022 yıl sonu itibarıyla topladığı fonların yüzde 60,14 artışla 891,066 milyar TL'ye, kullanılan fonların ise yüzde 74,3 artışla 643,814 milyar TL'ye yükseldiğini aktararak, net karlılıkta yüzde 443 artış, aktif büyüklüğünde ise yüzde 65,6 büyüme ile 1,187,613 milyar TL'ye ulaştığını belirtmiştir. Bu finansal sonuçlarla bankacılık sektöründen alınan payın yüzde 8,4'i bulduğunu, sektör olarak finansal erişimin ve kapsayıcılığın artırılmasına yönelik olarak adımlar atarken, katılım finansı ilke ve standartları ile müşterilerin ihtiyaç duyduğu ürün ve hizmetlerin çeşitlendirilmesinde önemli gelişmeler sağlandığını altını çizmiştir. Bu değerlendirmelerden de anlaşıldığı üzere katılım bankaları toplanan/kullanılan fonlar, aktif büyüklük ve net kâr bağlamında ilerleme kaydetmiştir. Bundan sonraki ilerleyen yıllarda katılım bankalarının desteklenerek çeşitlendirilmesinin Türkiye ekonomisine olumlu katkılar sunacağı iddia edilebilir.

Tablo 2.9’da ise 2023 Mart ayı itibariyle katılım bankalarının güncel finansal verileri, bankacılık sektörü ile karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Her iki yılın verilerine aynı anda bakıldığında katılım bankacılığının büyüme ve gelişmesine istikrarlı bir şekilde devam ettiği görülebilir. Katılım bankacılığının sektör içerisindeki en yüksek payının Toplanan fonlarda olduğu en düşük payının ise özkaynaklarda olduğu görülmektedir. Katılım bankacılığının bankacılık sektörü içerisindeki yerinin anlaşılması açısından tablo önem arz etmektedir.

Tablo 2.9: Mart-2023 İtibariyle Bankacılık Sektörü Temel Performans Göstergeleri - Milyon TL

	Toplam Aktifler	Toplanan Fonlar	Kullandırılan Fonlar	Özkaynaklar
Katılım Bankalar	1.325.610	980.115	681.458	95.624
Bankacılık Sektörü	15.844.348	9.955.551	8.517.429	1.596.091
Katılım Bankacılığı Sektör Payı	%8,37	%9,84	%8,00	%5,99

Kaynak: TKBB’nin web sayfasından elden edilen verilerle hazırlanmıştır.

2023 Mart ayı itibarıyla katılım bankacılığının sektör içindeki payının toplanan fonlarda yüzde 63 kadar artışla 980.115 milyar TL’ye, kullandırılan fonların ise yüzde 75 kadar artışla 681.458 milyar TL’ye yükseldiği net kârlılıkta yüzde 445 artış, aktif büyüklükte ise yaklaşık yüzde 66 oranındaki büyüme sayesinde 1.325.610 milyar TL’ye ulaştığı, önceki yıllar için gösterilen verilerle karşılaştırıldığında da bu finansal sonuçlarla katılım bankacılığının bankacılık sektöründen aldığı payın yüzde 8,37’ye ulaştığı görülmektedir.

Tablo 2.10’da Mart 2023 itibariyle bankacılık sektörü ve katılım bankacılığın şube sayısı ile personel sayısı verilmektedir. Verilere göre sektör içerisinde 11.060 şubeden 1.402’sine sahip olan katılım bankalarının, sektördeki toplam 209.339 personel içerisinde de 18.413 kişiyi istihdam ettiği anlaşılmaktadır. Bu rakamların da yine bir önceki yılın verilerine göre artış gösterdiği açıkça görülmektedir.

Tablo 2.10: Mart 2023 İtibariyle Bankacılık Şube ve Personel Sayıları

	Şube Sayısı	Personel Sayısı
Sektör	11.060	209.339
Katılım Bankası (%)	1.402 (%12,68)	18.413 (%8,8)

Kaynak: TKBB’nin web sayfasından elden edilen verilerle hazırlanmıştır.

Tablo 2.11’de Türkiye’de katılım bankacılığı ve gelişimindeki dönüm noktaları, 1983-2000 yılları arası ile 2001 ve sonrası olmak üzere iki döneme ayrılarak gösterilmiştir.

Tablo 2.11: Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Gelişimindeki Dönüm Noktaları

1983 - 2000	<ul style="list-style-type: none">-83/7606 sayılı KHK ile ÖFK yasal faaliyet izni verildi-Albaraka Türk Finans Kurumu kuruldu-Faisal Finans Kurumu kuruldu-Kuveyt Türk Finans Kurumu kuruldu-Anadolu Finans Kurumu kuruldu-İhlas Finans Kurumu kuruldu-Asya Finans Kurumu kuruldu-4491. kanun ile ÖFK’lar 4389. Bankalar Kanunu kapsamına dâhil edildi
2001 ve sonrası	<ul style="list-style-type: none">-İhlas Finans Kurumunun faaliyeti Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından durduruldu ve bankacılık ruhsatı iptal edildi-Faisal Finans Kurumu Family Finansa dönüştü-5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile Özel Finans Kurumlarının ismi Katılım Bankası olarak değiştirildi-Anadolu Finans ile Family Finans birleşerek Türkiye Finans Katılım Bankası oldu-Türkiye Katılım Bankaları Birliği – TKBB kuruldu-Vakıf Katılım Bankası kuruldu-Ziraat Katılım Bankası kuruldu-5411 sayılı Bankacılık Kanununun 107. maddesinin son fıkrası çerçevesinde, Bank Asya'nın faaliyet izni kaldırıldı-Emlak Katılım Bankası kuruldu

Kaynak: (Özsoy, 2012).

BÖLÜM 3. LİTERATÜR

Katılım bankacılığının çeşitli değişkenler üzerinde veya çeşitli değişkenlerin katılım bankacılığı üzerinde etkilerini inceleyen akademik çalışmalar içerisinde, bu çalışmaya katkı sunacağı düşünülen literatür tasnif edilerek değişkenler arasındaki ilişkiler açısından bir sınıflandırmaya tâbi tutulmuştur. Yapılan sınıflandırmaya riayet edilerek ilgili literatür paragraflar halinde verilmiş, ardından tablo şeklinde sunulmuş daha sonra yabancı araştırmalar ve teze yakın görülen araştırmalar çeşitli başlıklar halinde yorumlanmıştır.

Literatür sunumunda öncelikle bulguların nedensellik yönü açısından bir ayrıma yer verilmiştir, sonrasında ise araştırma kapsamında kullanılması planlanan değişkenler özelinde literatürdeki bulgulara daha detaylı olarak değinilmiştir.

3.1. Makroekonomik Değişkenler ile Bankacılık Sektör Büyüklükleri Arasında Pozitif Yönlü Bir İlişkinin Varlığını İleri Süren Çalışmalar

Literatürde, makroekonomik değişkenler ile geleneksel ve katılım bankaları arasında pozitif yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşan araştırmaların bulgularına aşağıda yer verilmiştir;

- Karakuş (2016) çalışmasında, katılım bankası çalışanlarının sayısı ile karlılık göstergeleri arasında, sanayi üretim endeksi ile sektör kredi hacmi - işsizlik oranı - ortalama faiz oranı - toplanan fonların aktif karlılığı arasında, saatlik kazanç endeksi - diğer faaliyet giderlerinin aktif toplama oranı - bilanço dışı yükümlülüklerin aktif toplama oranı - alınan kısa vadeli kredilerin alınan toplam kredilere oranının özkaynak karlılığı arasında pozitif yönlü, anlamlı ilişki olduğu görülmektedir.

- Öztürk (2016) çalışmasında, GSYH'deki büyüme oranının aktif karlılığı ile sermaye karlılığı arasında, enflasyon ve mevduat faiz oranı ile bankaların net faiz marjı arasında pozitif anlamlı ilişki olduğu görülmüştür.
- Arslan (2017) çalışmasında, katılım bankaları aracılığı ile likiditeye kazandırılan fonlar neticesinde KDV ödemelerinin, reel sektör fonlarının, istihdamın ve sosyokültürel faaliyetlerin olumlu yönde etkilendiği sonucuna ulaşmıştır. Dolayısı ile çalışmada, katılım bankaları ile Türkiye ekonomisi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmiştir.
- Canbaz ve Arifoğlu (2018) çalışmalarında, katılım bankalarından alınan ve çeşitli sektörlerde kullanılan kredilerin, GSYH ile ihracat üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkisi olduğu açıklanmaktadır.
- Çakar vd. (2018) çalışmalarında, GSYH ile kalkınma ve yatırım bankalarında kullanılan krediler arasında çift yönlü, GSYH ile TCMB toplam kredi hacmi arasında tek yönlü pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.
- Çetin (2018) çalışmasında, muhtelif finansal sağlık göstergeleri ile ortalama faiz oranı ve kâr payı oranı arasında yaptığı analiz sonucunda mevduat bankalarının 0,49 puan daha yüksek getiri sağladığını belirtmiştir.
- Aka (2019) çalışmasında, aktif büyüklük, kaldıraç oranı, takipteki kredilerin oranı, kredi mevduat oranı, operasyonel etkinlik ve banka piyasa yoğunluğu ile banka kârlılığı arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.
- Kutlu ve Karamustafa (2019) çalışmalarında, geleneksel bankalar ve büyüme katsayısı arasında çift yönlü pozitif bir ilişki olduğunu bulmuşlardır.
- Şimşek (2019) çalışmasında, katılım bankacılığının ülke ekonomisi ve istihdam üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.
- Kayantaş (2020) çalışmasında, bankacılık sektörü aktif büyüklüğünden katılım bankacılığı aktif büyüklüğüne doğru pozitif bir ilişki olduğunu açıklamıştır. Türkan ve Doğan (2020) çalışmalarında, katılım bankacılığı tasarruf fonundan GSYH'ya, GSYH'dan enflasyona doğru bir nedensellik ilişkisi olduğunu belirtmişlerdir.

- Altuntepe (2021) çalışmasında, kısa dönemde hane halkı kredileri ve uzun dönemde toplam kredilerin istihdam arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.
- Demirel vd. (2021) çalışmalarında aktif karlılık ve öz kaynak karlılığı ile Tobin's Q oranı, fiyat-kazanç oranı, toplam aktifler, finansal kaldıraç, yaş değişkenleri arasında ayrıca finansal performans göstergeleri ile kullandığı değişkenler arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.
- Emek ve Düşünceli (2021) çalışmalarında, kredi hacimlerinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğunu belirtmişlerdir.
- Okan (2021) çalışmasında, Türkiye banka ve şube sayısının özkaynak miktarı ile aktif toplamaların yükselişinde etkili olduğunu söylemiştir. Bahsi geçen çalışmada, Türkiyenin banka ve şube sayısı artışının Kuveyt'ten önde olduğu, Kuveyt'in ATM sayısı artışının ise Türkiye'den önde olduğu görülmüştür.
- Örs (2021) çalışmasında, uzun ve kısa vadede geleneksel banka kredilerinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.
- Özçim ve Kaya (2021) çalışmalarında, katılım bankacılığının bankacılık sektör payındaki artışının ülke ekonomisi üzerinde pozitif etkisinin olduğunu söylemişlerdir.
- Şahbalı vd. (2021) çalışmalarında, enflasyonun murabaha üzerinde pozitif etkisinin olduğu, enflasyon ve faizin ise murabahanın sebebi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.
- Aydemir ve Zeren (2022) çalışmalarında, ekonomik büyüme ile katılım bankacılığı arasında çift yönlü, katılım bankacılığı verileri ile dış ticaret arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.
- Çalış ve Kaya (2022) çalışmasında, katılım bankalarında kullanılan fon miktarının yüksek olduğu rejimlerde, fon miktarında meydana gelen artışın ithalat, ihracat, sanayi üretim endeksi ve reel sektör güven endeksini pozitif yönde etkilediğini söylemişlerdir.

- Kıvanç ve Özcan (2022) çalışmalarında, bankacılık sektöründe katılım bankalarının payının artış gösterdiği bunun ise yerlilik miktarı ve yerlilik oranını yükselttiği sonucuna ulaşmışlardır.
- Körüklü (2022) çalışmasında, katılım bankalarında kullanılan kredilerden GSYH'ye ve GSYH ile kredilerden mevduata doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

3.2. Katılım Bankası Kredilerinin İstihdam, İşsizliğin Toplanan Fonlar, Enflasyonun Ekonomik Büyüme ve Faizin - Murabaha Üzerinde Olumsuz Etkileri Olduğunu İleri Süren Çalışmalar

- Karakuş (2016) çalışmasında, ABD doları efektif kuru, TÜFE, GSYH ile katılım bankalarında duran varlıkların aktif toplama oranının karlılık değişkenleri arasında ve reel kesim güven endeksi, işsizlik oranı, katılım bankalarında alınan kredilerin aktif toplama oranını ile öz kaynak karlılığı arasında negatif ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.
- Uludağ (2019) çalışmasında, işsizlik ile katılım bankacılığında toplanan fonların negatif ilişkili olduğunu belirtmiştir.
- Altuntepe (2021) çalışmasında, uzun dönemde katılım bankacılığı sektör kredilerinin istihdam üzerinde negatif etkisi olduğu bulgusuna ulaşmıştır.
- Emek ve Düşünceli (2021) çalışmalarında, enflasyon ve ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğunu söylemişlerdir.
- Şahbalı vd. (2021) çalışmalarında, faizin murabaha üzerinde negatif etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Yukarıda bahsi geçen çalışmalarda, banka kredilerinin istihdam, işsizliğin toplanan fonlar, enflasyonun ekonomik büyüme ve faizin murabaha üzerinde olumsuz etkileri olduğu görülmektedir.

3.3. Kullandıkları Değişkenler Arasında Nedensellik İlişkisi Olmadığını İleri Süren Çalışmalar

- Öztürk (2016) çalışmasında, GSYH büyüme oranı ile bankacılık sektörü net faiz marjı, aktif karlılık, sermaye karlılığı arasında nedensellik ilişkisi olmadığı sonucunu bulmuştur.
- Çakar vd. (2018) çalışmalarında, GSYH ile geleneksel bankaların toplam kredi hacmi arasında nedensellik ilişkisi bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır.
- Kutlu ve Karamustafa (2019) çalışmalarında, uzun dönemde katılım bankalarının ekonomik büyümede rolü olmadığı ve aralarında bir nedensellik ilişkisi bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır.
- Altuntepe'nin (2021) çalışmasında, kısa dönemde bankacılık sektör kredileri ile toplam istihdam arasında ve toplam krediler ile istihdam arasında, uzun dönemde ise hane halkı kredileri ile istihdam arasında nedensellik ilişkisi bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yukarıda bahsi geçen çalışma sonuçlarından da anlaşılacağı üzere kimi çalışmalarda kullanılan makroekonomik değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin mevcut olmadığı görülmektedir.

3.4. Kullandıkları Değişkenler Arasında Doğrusal Olmayan ve Değişken İlişki ile Asimetrik Bilgi Sorunu Olduğunu İleri Süren Çalışmalar

- Aydemir ve Zeren (2022) çalışmalarında, katılım bankacılığı sektör verileri ile ekonomik büyüme ve dış ticaret arasında eş bütünleşik bir ilişki olduğu bulgusunu ortaya koymuşlardır.
- Ergün (2022) çalışmasında, tekâfül ile katılım bankacılığı sektör payı ve ekonomik büyüme göstergeleri arasında eş bütünleşik ilişki olduğunu belirtmiştir.
- Körüklü (2022) çalışmasında, kullandığı katılım bankacılığı ve ülke ekonomisi ile ilgili değişkenler arasında eş bütünleşik ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.
- Okan (2021) çalışmasında, katılım bankacılığı ve seçilmiş makroekonomik değişkenlerle ilgili yaptığı araştırma sonucunda Kuveyt- Türkiye kredi artış

oranları ile büyüme, gelir dağılımı ve sosyal refah düzeyi arasında değişken bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

- Bozkurt (2020) çalışmasında, katılım bankacılığı ve geleneksel bankacılığın gelişimiyle ekonomik büyüme arasında doğrusal olmayan bir ilişki olduğunu söylemiştir.
- Kaya ve Özçim (2021) çalışmalarında, ekonomik kriz dönemlerinde makroekonomik değişkenler ile katılım bankacılığı sektör verileri arasında asimetrik bilgi sorunu olduğunu belirtmişlerdir.

Bu başlık altında gösterilen üç çalışmada değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi, bir çalışmada değişken ilişki ve bir çalışmada da doğrusal olmayan ilişki olduğu, bir çalışmada ise asimetrik bilgi sorunu bulunduğu görülmektedir.

Yukarıda bahsi geçen çalışmalar ekte bir tablo şeklinde verilmiştir. Tablo A.1’de, literatürde yer verilen çalışmaların analiz sonuçlarına göre değişkenler arasında pozitif ilişki görüldüğünde “+” olarak, negatif ilişki görüldüğünde “-” olarak “bulgular” sütununda ifade edilmiştir. Değişkenler arası ilişkilerde farklı sonuçlar elde edilen çalışma bulguları ise kısaca özetlenmiştir.

3.5. Katılım Bankacılığı ve Sanayi Üretim Endeksi ilişkisi ile İlgili Literatür Özeti

Katılım bankacılığı, sanayi üretimini finanse etmek amacıyla sermaye sağlayarak üretim süreçlerine katkıda bulunduğu, katılım bankacılığı işlem hacmiyle, sanayi üretim endeksi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olması beklenir. Bir başka deyişle, katılım bankacılığı işlem hacmindeki artışın, sanayi üretim endeksinde de bir artışa yol açması dolayısıyla ülke ekonomisinin büyümesine ve genel refah düzeyinin artmasına katkıda bulunması yapılan araştırmanın beklenen en temel sonucudur. Bu nedenle, katılım bankacılığı ve makroekonomik değişkenler arasındaki ilişki, ülkelerin ekonomi politikaların oluşturulması ve yönlendirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Katılım bankacılığı ile sanayi üretim endeksi ilişkisini değerlendiren literatür sayesinde bu finansal sektörün ekonomik büyüme ile ekonomik kalkınmanın üzerinde bir etkiye sahip olduğu gösterilmiştir ve bu nedenle öneminin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Söz konusu literatür aşağıda özetlenmeye çalışılmıştır:

Chapra ve Khan (2000) katılım bankacılığının ekonomik büyümeye olan etkisini vurgulayan önemli bir çalışma ortaya koymuştur. Bu çalışmada, katılım bankacılığı sistemlerinin, faizsiz finansman modelleri sayesinde sanayi sektörüne sermaye sağladığı ve böylece ekonomik büyümeyi teşvik ettiği ileri sürülmüştür. Bu nedenle, katılım bankacılığının işlem hacmindeki artışın, sanayi üretimi işlem hacminde de de artışa neden olabileceği düşünülmektedir.

Ayrıca, Rosly ve Abu Bakar (2003) tarafından yapılan başka bir çalışmada, katılım bankacılığı ve sanayi üretim endeksi arasındaki ilişki araştırılmış, katılım bankacılığı işlem hacmindeki artışın, sanayi üretimi işlem hacminde de de artışa yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, katılım bankacılığının sanayi sektörüne yatırım yapmak suretiyle ekonomik büyümeye ve ekonomik refaha katkıda bulunduğunu göstermektedir.

3.6. Katılım Bankacılığı ve Enflasyon İlişkisi ile İlgili Literatür Özeti

Katılım bankacılığı, reel sektörü desteklemeye yönelik finansman sağladığından, tüketici fiyatları üzerinde de bir etkisi olabileceği düşünülebilir. Bilindiği gibi TÜFE, mal ve hizmetlerin bedellerinin zaman içinde nasıl değiştiğini gösterir. Katılım bankacılığı işlem hacmindeki artışın, ekonomideki talebi ve üretimi artırarak tüketici fiyatları üzerinde olumlu anlamda etkili olabilecek bir potansiyele sahip olduğu iddia edilebilir.

Khan ve Mirakhor (1990)'un çalışmalarında, katılım bankacılığının enflasyonla mücadelede etkili olduğu sonucuna ulaştıkları görülmektedir.

Yine Siddiqi (2006) ve Farooq (2011) tarafından yapılan çalışmaların, katılım bankacılığının tüketici fiyatları ve enflasyon üzerinde etkilerinin olduğunu destekledikleri görülmektedir.

Iqbal ve Mirakhor (2011) ise yaptıkları çalışmalarında, katılım bankacılığının enflasyon üzerindeki etkilerini inceleyen bir literatür incelemesi sunmuşlardır. Bu araştırmada, katılım bankacılığının, faizsiz finansman modelleri sayesinde ekonomideki talep ve arz dengesini etkileyerek tüketici fiyatları üzerinde önemli bir rol oynadığı belirtilmiştir.

3.7. Katılım Bankacılığı ve İstihdam Oranı İlişkisi ile İlgili Literatür Özeti

İstihdam oranı, çalışma çağındaki nüfusun istihdam edilen kısmının oranını ifade etmektedir. Katılım bankacılığı işlem hacmindeki artış, özellikle reel sektördeki yatırımların ve üretimin artmasına yol açabileceğinden, bu durumun istihdam imkânlarının artmasına ve dolayısıyla istihdam oranının yükselmesine neden olması doğal bir sonuç olarak beklenmektedir.

Iqbal ve Molyneux (2005) çalışmalarında, katılım bankacılığı ile istihdam oranı ilişkisini araştırmışlardır. Bu çalışmada, katılım bankacılığının, reel sektörü destekleyerek ekonomik büyüme ve istihdam oranını olumlu yönde etkilediğini belirtilmişlerdir.

Karim, Tarazi ve Reille (2008) ise çalışmalarında, katılım bankacılığının işlem hacmindeki artışın, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansmanına katkı sağlayarak istihdam yaratmada etkili olduğunu iddia etmişlerdir. Bu çalışma, katılım bankacılığı işlem hacminin artmasıyla istihdam oranının yükseldiğini göstermektedir.

3.8. Ekonomik Büyüme ve Katılım Bankacılığı İlişkisi ile İlgili Literatür Özeti

Ekonomik büyüme, araştırmacıların çokça çalışma yaptığı kavramlardan birisidir. Bu olgu tüm dünya ekonomilerinde önemli bir yere sahiptir. Çünkü ülke ekonomilerinde ekonomik büyümeye neden olan faktörleri bulmanın ve buna göre politika geliştirmenin istikrarlı bir refahı da peşinden getireceği düşünülmektedir. Ülkelerin gelişimi için, ekonomik büyüme oranının istikrarlı olması ve büyüme eğiliminde olması genel kabul gören bir yaklaşımdır. Türkiye’de katılım bankacılığının finans piyasası içerisindeki hacminin artması sonucunda finansal gelişmeyle birlikte ekonomik büyüme ilişkisi akademik camiada ve piyasa aktörleri arasında tartışılmaya başlanmıştır.

Literatürde katılım bankacılığıyla ekonomik büyümenin nedensellik ilişkisinin mevcut olduğunu açıklayan pekçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalara en iyi örneklerden biri, Bozkurt vd. (2020)’nin yaptığı çalışmadır. Çalışma incelendiğinde, Bangladeş, Katar, BAE, Bahreyn’in içinde olduğu toplam 61ülke üzerinde daha önce yapılmış çalışmaların incelendiği, bu çalışmalardaki genel kanaatin katılım bankaları ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşıldığı yönündedir (Bozkurt vd., 2020).

Kandemir, vd., (2018)'nin çalışmaları incelendiğinde, katılım bankalarının bazı üretim alanlarında kullandıkları kredilerin, ekonomik büyüme değişkenleri olarak kabul edilen GSYH ile ihracattan birinin Granger nedeni olduğu gözlemlenmiştir. GSYH ve ihracatın bazen ikisi bazen ise birisi katılım bankalarının denizcilik, gıda, tekstil, balıkçılık, enerji, inşaat vb. üretim alanlarında kullandıkları kredilerin Granger nedeni. Aynı zamanda enerji üretim alanında kullanılan kredilerinin ekonomik büyüme göstergelerinden ihracat ve GSYH'nın ikisini birden doğrudan etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Sonuçlar, katılım bankaları sektörel kredileri ve ekonomik büyümenin yakın ilişki içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşın analiz sonuçları incelendiğinde, katılım bankalarının finansal kuruluşlara vermiş olduğu krediler ile ekonomik büyümenin nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır. Diğer bazı alanlarda kullanılan katılım bankası kredileriyle ekonomik büyümenin nedensellik ilişkisi olduğu görülmüş buradan da, katılım bankası kredilerinin sektörü finanse ettiği ya da kâr ve zarar ortaklığı çerçevesinde reel sektörü desteklenmesinin makroekonomik değişkenlerin üzerinde olumlu etkisinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşılabılır.

3.9. İstihdam ve Katılım Bankacılığı İlişkisi ile İlgili Literatür

Altuntepe (2021) çalışmasında, bankaların kredi kullandırma oranları ile firmaların yatırım yapma oranlarının doğru orantılı olduğunu ifade etmiştir. Çalışmaya göre kredi oranları arttıkça yatırım oranları da artmakta ve toplam talepte de bir genişleme meydana gelmekte bu genişleme ise üretim ve istihdam olarak ekonomiye katkı sağlamaktadır. Çalışmada, katılım bankacılığının fon kullandırımı yöntemlerinin 01/2010 -11/2019 dönemi için istihdamı arttıran şekilde üzerinde etkili olduğu görülmüş, yapılan analiz sonuçlarının teori ile uyumlu olduğu gözlemlenmiştir. Yine çalışmaya göre, katılım bankacılığının fon kullandırımı yöntemleri özellikle uzun dönemde de istihdamı arttırmaktadır. Elde edilen sonuçlar, katılım bankacılığı alanında daha önce yapılmış olan ekonometrik çalışmalarla uyumludur. Daha önce incelenen çalışmalarda, katılım bankacılığının ekonomik büyümeye katkı sağladığı tesbit edilmiş yine Altuntepe'nin çalışmasında, katılım bankacılığının istihdamı artırdığı ortaya konulmuş olması dolayısıyla katılım bankacılığı faaliyetlerinin makroekonomik değişkenleri pozitif yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

Ustaoğlu (2014) alışmasından çıkarılan sonuçlar doğrultusunda, katılım bankalarının ekonomiye katkılarını şu şekilde özetlemek mümkündür;

- 1) tıl tasarrufların sektöre kazandırılması
- 2) Kayıt dışı ekonominin önüne geçilmesi
- 3) Reel sektörün finansmanına ek katkı
- 4) İstihdam artışına katkı
- 5) Finans sektöründe rekabetin gelişmesine yardım
- 6) Yabancı sermayeye transfer oluşturulması
- 7) Firmaların maliyetlerinin azaltılmasına destek

Yapılan literatür incelemesinden hareketle, analizde kullanılacak makroekonomik değişkenler ile katılım bankacılığı işlem hacmi arasındaki ilişkilerin anlamlı ve pozitif yönde bir sonuç vermesi durumunda, katılım bankalarının sektör içerisindeki hacminin büyümesinin ekonomik büyümeyi de arttıracadı, buna bağlı olarak sanayi üretim endeksi'nin de olumlu yönde gelişme göstereceği düşünülmektedir. Elde edilen sonuçlar, katılım bankacılığı alanında yapılan çalışmaların desteklenip geliştirilmesinin gerektiğini ortaya koymaktadır.

BÖLÜM 4. METODOLOJİ

4.1. Araştırma Metodolojisi

Bu araştırmanın amacı, katılım bankacılığının makroekonomik değişkenlerle etkileşiminin belirlenmesi ve İslami prensiplere uygun finansal sermaye kullanımının ekonomide hangi reel çıktılarını oluşturduğunun ortaya konulmasıdır. Bu kapsamda, katılım bankacılığı işlem hacmindeki artışın Türkiye'nin reel ekonomik büyüklükleri üzerindeki etkisi araştırılmış ve bu bulgular ışığında akademik, ekonomik ve ekonometrik anlamda önerilerde bulunulmuştur.

Bir ekonomi politikasının uzun vadede sürdürülebilirliği, mevcut değişkenler arasında uzun dönemli gerçek bir ilişkinin varlığının belirlenmesine bağlıdır. Bu da değişkenler arasında güvenilir bir ilişkinin mevcudiyetinin temel adımlarından birisi olan, değişkenlerin zaman içerisindeki durağanlık durumlarını ve eğer durağanlık yok ise durağanlaştırma olasılığının testini gerektirmektedir (Enders, 2015).

Durağan olmayan pek çok makroekonomik ve finansal gösterge olduğu bilindiğinden, bu çalışmada durağan olmayan değişkenlerin aynı seviyede entegre olup olmadıkları ve eğer entegre iseler eşbütünleşik (koentegre) olup olmadıklarının belirlenmesine çalışılmıştır.

Durağan serilerin sabit bir ortalama ve varyansı varken, durağan olmayan serilerde varyansın zamanla değişkenlik gösterdiği bilinmektedir (Hamilton, 1994). Bu durum, değişkenlerde zaman içinde meydana gelen bir şokun kalıcı olup olmadığını göstermektedir. Aynı zamanda durağan olmayan serilerde uzun dönem ortalaması mevcut olmadığından, öngörülerin hatalı olma olasılığı yüksektir.

Araştırmanın ilerleyen kısımlarında, serilerin durağanlığının belirlenmesi için grafiksel analiz ve birim kök testi (Dickey ve Fuller, 1979) yöntemleri birlikte kullanılacak, durağanlık şartı sağlandıktan sonra, değişkenler arasındaki uzun dönemli nedensellik ilişkisi, Johansen eşbütünleşme Testi ile incelenecektir. Son olarak, veriler arasında bir

nedensellik ilişkisinin olup olmadığı ve varsa bu ilişkinin yönü VECM'ye dayalı Granger Nedensellik Analizi ile ortaya konacaktır.

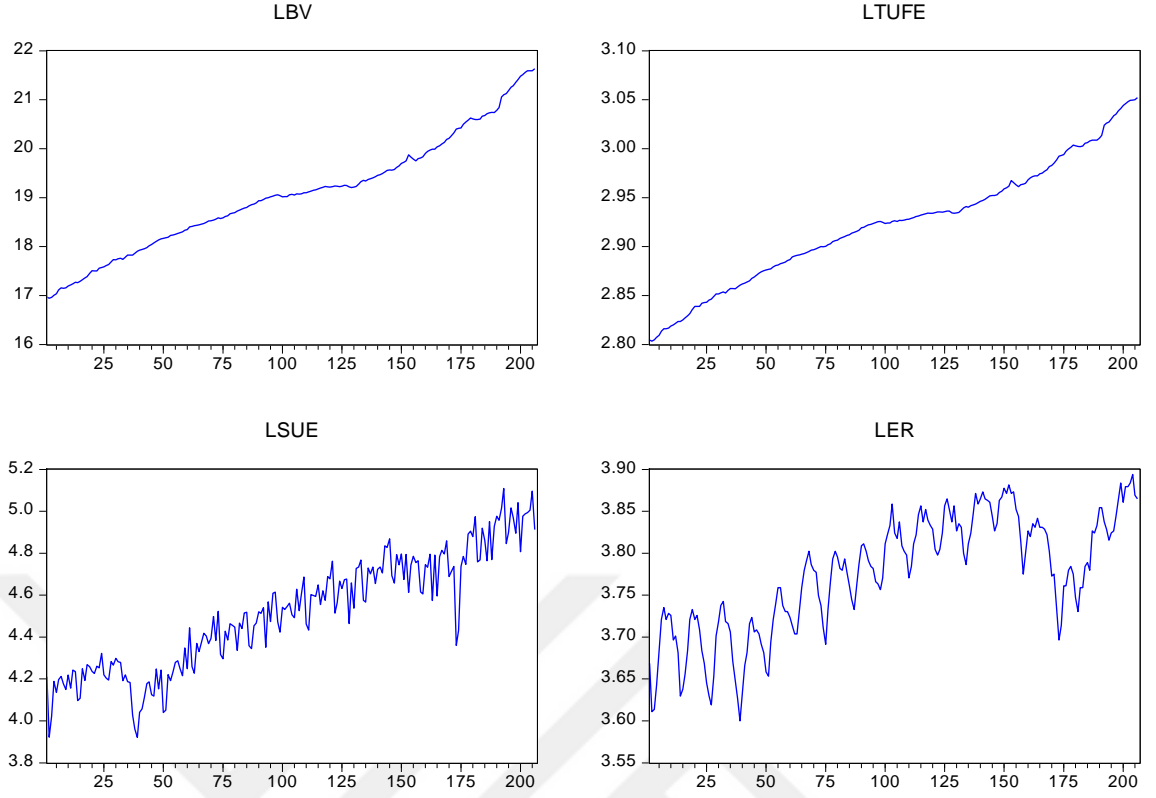
4.1.1. Veri

Analiz için kullanılacak veriler TCMB EVDS ve TÜİK veri tabanlarından temin edilen ikincil finansal ve makroekonomik verileri içermektedir. Dönemleri 2005/12 – 2023/01 yılları arasını kapsayan aylık 209 adetlik dört veri seti eksiksiz olarak temin edilmiştir. Verilerin tanımları ve analizlerde kullanımı için yapılan değişikliklere Tablo 4.1'de yer verilmiştir.

Tablo 4.12: Araştırmada Kullanılan Veriler

Değişken Kodu	Değişkenin açıklımı	Açıklama	Kaynak
LBV	Katılım Bankacılığı Toplam İşlem Hacmi	Katılım bankacılığı toplam işlem hacmi: Krediler+Toplanan Fonlar + Özel Cari H.+ Katılma H. Bakiyesi toplamı hesaplanarak logaritması alınmıştır. 2005/12 - 2023/01 arasındaki aylık verilere eksiksiz olarak ulaşılmıştır.	TCMB EVDS
LSUE	Sanayi Üretim Endeksi	(2005=100), arındırılmamış Toplam SÜE serisinin logaritması alınmıştır. Yine 2005/12 - 2023/01 arasındaki aylık verilere eksiksiz olarak ulaşılmıştır.	TÜİK
LTUFE	Tüketici Fiyat Endeksi	TÜFE (2003=100) serisinin logaritması alınmıştır. Analiz için 2005/12 - 2023/01 arasındaki aylık verilere eksiksiz olarak ulaşılmıştır.	TÜİK
LER	İstihdam Oranı	TÜİK temel işgücü göstergelerinde yer alan İstihdam Oranı serisinin (Toplam İstihdam/15 yaş ve üzerindeki nüfus) logaritması alınmıştır. Bu değişken için de 2005/12 - 2023/01 arasındaki aylık verilere eksiksiz olarak ulaşılmıştır.	TÜİK

Şekil 4.1'de analize tabi tutulan değişkenlerin zaman içerisindeki seyrini gösteren grafiklere yer verilmiştir. Grafiklerden de görüleceği üzere seriler durağanlık özelliği sergilememektedir.

Şekil 4.1: Değişkenlerin Grafikleri

Tablo 4.2’de araştırmadaki değişkenlerin betimleyici istatistiksel özelliklerine yer verilmiştir.

Tablo 4.13: Değişkenlerin Betimleyici İstatistiksel Özellikleri

Değişken Adı	LBV Katılım Bankacılığı İşlem Hacmi	LTUFE Enflasyon	LSUE Sanayi Üretim Endeksi Büyüme Oranı	LER İstihdam Büyüme Oranı
Ortalama	19.05966	2.922928	4.517354	3.774922
Medyan	19.05902	2.925746	4.524334	3.784190
En Büyük Değer	21.63290	3.052117	5.109340	3.893859
En Küçük Değer	16.94188	2.803397	3.921060	3.600048
Standart Sapma	1.168182	0.061623	0.275151	0.069870
Çarpıklık (Skewness)	0.261131	0.086537	0.007728	-0.439844
Basıklık (Kurtosis)	2.437152	2.375516	2.069432	2.325853
Jarque-Bera Sınaması	5.283587	1.669319	6.915298	1.096532
Olasılık % (0.05)	0.079645	0.164933	0.024297	0.005136
Gözlem Adedi	206	206	206	206

Katılım bankacılığı işlem hacmi (LBV) değişkeninin maksimum 21.63290 ile minimum 16.94188 değerleri arasında, 19.05966 ortalama ve 19.0590 medyan değerine sahiptir. Enflasyon (LTÜFE) değişkeninin maksimum 3.052117 ile minimum 2.803397 değerleri arasında, 2.922928 ortalama ve 2.925746 medyan değerine sahip olduğu gözlemlenmiştir. Literatürde GSYİH büyümesini temsilen kullanılmasının uygun olduğu dile getirilmiş olan aylık frekanslı Sanayi Üretim Endeksinin büyüme oranına (LSUE) dair istatistikler ise şu şekildedir; maksimum 5.109340 ile minimum 3.921060 değerleri arasında yer alan seri, 4.517354 ortalama ve 4.524334 medyan değerine sahiptir. İstihdamın büyüme oranı (LER) ise maksimum 3.893859 ile minimum 3.600048 aralığında yer alan, 3.774922 ortalama ve 3.784190 medyan değerine sahip bir seridir.

Normal dağılımdan sapma derecesini belirten çarpıklık (skewness) değeri LBV, LTUFE, LSUE ve LER serileri için sırasıyla 0.261131, 0.086537, 0.007728 ve -0.439844 olarak hesaplanmıştır. LER serisi sola çarpık, diğer seriler ise sağa çarpıktır. Basıklık (kurtosis) değeri (Normal dağılım eğrisinin tepe ucunun basıklığı) istatistiği ise tüm seriler için sivri bir dağılımın olduğuna işaret etmektedir.

Jarque- Bera sınaması olasılık değerleri göz önüne alındığında LBV ve LTUFE serileri normal dağılım sergilerken ($P>0.05$), LSUE ve LER serileri ise normal dağılım özelliği sergilememektedir.

4.1.2. Yöntem

Türkiye’de katılım bankacılığının seçilmiş makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisinin incelendiği bu çalışmada, 2005-2023 yılları arasına ait, eksiksiz temin edilen ikincil makroekonomik veriler (sanayi üretim endeksi, tüketici fiyat endeksi, istihdam oranı ve net ihracat) ile katılım bankacılığı sektör bilançolarından geliştirilen katılım bankacılığı toplam işlem hacmi değişkenleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi hedeflenmekte ilgili veriler TÜİK ve TCMB EVDS’den elde edilmiştir. Ekonometrik zaman serisi analizlerinden faydalanılan bu tez çalışmasında, serilerin zaman içerisindeki seyrinin değişimini anlamlandırabilmek, bir başka değişle durağanlığının tespiti amacıyla ADF Birim Kök Testi (1981) uygulanmış bunun yanında grafiksel analizden de yararlanılmıştır. Seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin mevcut olup olmadığının tespit edilmesi amacıyla Johansen Eşbütünleşme Testi gerçekleştirilmiş, ilişki ortaya

çıkarıldıktan sonra ise seriler arasındaki bu ilişkinin yönünün belirlenmesi amacıyla, VECM'ye Dayalı Granger Nedensellik Testi kullanılmıştır (Tüm analizler E-views programı ile yapılmıştır).

4.1.2.1. Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök Testi

Durağanlık; zaman serisi verilerinin, belli bir zaman periyodunda sürekli azalma yahut artma göstermediği, verilerin ilgili zaman diliminde yatay bir eksen üzerinde nasıl bir dağılım gösterdiğini ifade etmektedir (Çınar ve Sevüktekin, 2014). Granger ve Newbold, 1974 yılında yayınladıkları çalışmalarında, uzun dönemli zaman serilerinde durağanlığın hâkim olmadığı durumda seride yüksek oranda sapmalar görüldüğünden zaman serisine konu olan değişkenlerde durağanlığın hâkim olmasının yapılacak çalışmaların güvenilirliği için gerekli olduğunu söylemişlerdir (Granger ve Newbold, 1974).

Bu nedenle geliştirilen ve en çok tercih edilen durağanlık testlerinden birisi olan ADF (Augmented Dickey-Fuller) (1981) Birim Kök Testi şu şekilde modellenmektedir:

$$\Delta Y_t = \gamma Y_{t-1} + \sum_{i=1}^m \Delta Y_{t-i} + u_t \quad (4.1)$$

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \gamma Y_{t-1} + \sum_{i=1}^m \Delta Y_{t-i} + u_t \quad (4.2)$$

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 t + \gamma Y_{t-1} + \sum_{i=1}^m \Delta Y_{t-i} + u_t \quad (4.3)$$

Denklem 1; trend ve sabit terim içermeyen modeli, denklem 2; trend içermeyen sadece sabit terim içeren modeli, denklem 3 ise; trend ve sabit terim içeren modeli göstermektedir (Dickey ve Fuller, 1981). Model içeriğindeki, m ; gecikme uzunluğunu, Δ ; seriler arası farkı, α_0 ; sabit terimi, $\alpha_1 t$; trendi, u_t ; hata terimini ifade etmektedir.

Analiz sonucu ortaya çıkan değerler MacKinnon test istatistiğinin (1996) kritik değerleri ile birlikte yorumlanır. Böylece ($H_0: \gamma = 0$) H_0 hipotezi, ($H_1: \gamma \neq 0$) alternatif olarak sunulan H_1 hipotezine karşı test edilmiş olur. H_0 hipotezi, serinin durağan olmadığını, birim köke sahip olduğunu göstermektedir (Doğan vd., 2016).

H_0 hipotezi reddedildiği takdirde, incelenen zaman serisinin durağan olduğu, diğer bir ifade ile birim köke sahip olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Düzeyde durağan seri I (0) ile gösterilirken, 1. dereceden farkı alınarak durağan hale getirilen seri ise I (1) ile gösterilmektedir. ADF analizi yapılırken uygun gecikme uzunluğunun tespit edilmesi amacıyla Akaike Bilgi Kriteri (AIC), Schwarz Kriteri (SC) ve Hannan Quin (HQ) kriterlerinden faydalanılması gerekmektedir (Bayat, 2011).

4.1.2.2. Johansen Eşbütünlüşme Testi

Bu eşbütünlüşme testi, değişkenler arasındaki olası uzun dönemli ilişkinin saptanması amacıyla kullanılmaktadır. Değişkenler arasında eşbütünlüşme ilişkisinin varlığı analize tabi tutulan değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket ettikleri sonucunu göstermektedir. Johansen (1988) ve Johansen ve Juselius (1990), olası uzun dönemli ilişkiyi tespit edebilmek amacıyla En Büyük Özdeğer (Maximum Eigenvalue Statistics) ve İz (Trace Statistics) yöntemlerini kullanmışlardır. Johansen Eşbütünlüşme Analizi farklı iki test içermektedir. İlki, Maksimum Öz Değer Testi ve ikincisi ise İz testi olarak adlandırılmaktadır. Maksimum Öz Değer ile en çok “r” sayıda eşbütünlüşme vektörünün varlığı, “r+1” eşbütünlüşme vektörünün varlığını savunan hipoteze karşı test edilirken, İz testi ile en çok “r” eşbütünlüşme vektörünün varlığı, en az “r+1” eşbütünlüşme vektörünün varlığını iddia eden hipoteze karşı test edilebilmektedir (Kasman ve Kasman, 2004).

4.1.2.3. VECM’ye Dayalı (Vektör Hata Düzeltme Modeli) Granger Nedensellik Testi

Zaman serileri ekonometrisinde Granger’ın 1969’daki çalışmasının ardından Granger Nedensellik Testi oldukça yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Bahsi geçen çalışmaya göre X’in gecikmeli değerleri Y’nin değerlerinin tahminine yardım ediyorsa, “X, Y’nin Granger nedeni” denilmektedir (Granger, 1969). Nedensellik testleri, değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkisinin yönünü tespit etmek amacıyla kullanılmaktadır.

Engle ve Granger’ın 1987’deki çalışmalarında seriler arasında eşbütünlüşme mevcut ise VAR modeline dayalı standart Granger testinin geçerli olmadığını, böyle durumlarda seriler arasındaki nedensellik ilişkisinin VECM (vektör hata düzeltme modeli) ile

incelenmesinin uygun olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca Engle ve Granger aynı çalışmalarında, kullanılan değişkenler içerisinde en az bir tane uzun dönem denge ilişkisi olan eşbütünleşme tespit edildiyse en az bir tane de uzun dönem nedensellik ilişkisinin mevcut olduğunu belirtmişlerdir. Böyle bir durumda uzun dönemli dengeden sapmaların belirlenmesi, kısa ve uzun dönem dengesizliğinin çözümlenmesi ve nedensellik ilişkisinin ortaya konulması için X ve Y bağımlı değişkenleriyle VECM kurularak çalışılması gerekmektedir (Engle ve Granger, 1987).

Nedensellik testi ile birlikte gerçekleştirilen hata düzeltme işlemi, kurulan modelin dinamiğini dengede tutma işlevi görmekte böylece değişkenleri uzun dönem denge değeri yönüne yaklaştırmaktadır. VECM’de hata düzeltme değişkeninin katsayısının istatistiksel olarak anlamlılığı, sapmanın varlığını gösterirken büyüklüğü ise uzun dönem denge yönüne yaklaşma hızını göstermektedir. Hata düzeltme değişkeninin 0 ile -1 arasında olması ve istatistiksel olarak anlamlı olması beklenmekte ve bunun sonucunda da değişkenlerin uzun dönemde dengeye gelebileceği düşünülmektedir. Ayrıca uzun dönemde hata düzeltme değişkeninin katsayısına bağlı olarak dengeden sapmalar da düzeltilenilecektir (Enders, 1995).

4.2. Bulgular

ADF Birim Kök Testi sonuçları, Johansen Eşbütünleşme Testi sonuçları ve Granger Nedensellik Testi sonuçlarına bu bölümde yer verilmiştir.

Ekonometriye dayalı bir bakış açısıyla, bir ekonomik politika stratejisinin uzun vadeli etkinliği ve sürdürülebilirliği, incelenen değişkenler arasında sürekli ve gerçek bir ilişkinin mevcudiyeti ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. İncelemenin sağlam temeller üzerine inşa edilmesi için, bu ilişkinin güvenilirliğini belirlemek esastır. Bu nedenle zaman serisinde yer alan değişkenlerin durağanlık durumları araştırılmıştır. Tablo 4.3’te serilerin ADF test sonuçlarına yer gösterilmiştir.

Tablo 4.14: Genişletilmiş Dickey-Fuller - ADF Birim Kök Test Sonucu

Değişkenler	Düzeyde(P<0,05)	1.Fark (P<0,05)
	Sabitli	Sabitli
LBV	0.9976 [8]	0.0335 [7]
LTUFE	0.9889 [8]	0.0203 [7]
LSUE	0.9589 [12]	0.0000 [11]
LER	0.7188 [12]	0.0131 [11]

Tabloda bulunan değerler teste ait olasılık değerleridir, köşeli parantez içerisindeki değerler ise asimptotik t-istatistiğine göre hesaplanan uygun gecikme uzunluğunu göstermektedir. Durağanlık testinin sonuçlarına göre LBV, LTUFE, LSUE, LER serilerinin tamamının olasılık değerinin düzeyde 0.05'ten büyük olması sebebi ile durağan olmadıkları ilgili serinin ancak 1. Farkları alındığında serilerin 0,05'ten kk olduklarının görülmesi sebebiyle 1. farklarında durağan olduklarına karar verilmiştir.

Aynı seviyede durağan olduğu tespit edilen seriler arasındaki uzun dönemli bir ilişkinin olup olmadığını tespit etmek üzere Johansen Eşbütünleşme Testi şu aşamalar izlenerek uygulanmıştır;

- Öncelikle kurulacak VAR modeli için veri setinin yapısına en uygun gecikmenin tespiti gerekmektedir.

Uygun gecikme uzunluğunun tespitinde Schwarz Bilgi Kriteri (SC), Hannan-Quinn Bilgi Kriteri (HQ), Akaike Bilgi Kriteri (AIC), Son Tahmin Hatası (FPE (Final Prediction Error)) ve Olabilirlik Oranı (LR) test istatistiğinden faydalanılmıştır. LR, FPE ve AIC 14. gecikmenin uygun gecikme uzunluğu olduğuna işaret ederken SC 1.gecikmeyi, HQ ise 2. gecikmeyi işaret etmektedir. Tutumluluk ilkesi gereği 14. Gecikmeyi içeren VAR modeli kurulmamıştır. Tablo 4.4'te VAR modeli için uygun gecikme uzunluğu seçimine ilişkin olarak bilgi kriterlerinin sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.15: VAR Modeli Uygun Gecikme Uzunluğu Seçimi

Lag Gecikme	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	1133.547	NA	9.12e-11	-11.76611	-11.69825	-11.73863
1	2516.854	2694.567	5.95e-17	-26.00889	-25.66957*	-25.87147
2	2551.241	65.54999	4.91e-17	-26.20042	-25.58964	-25.95305*
3	2563.834	23.48209	5.10e-17	-26.16494	-25.28270	-25.80763
4	2580.750	30.83595	5.05e-17	-26.17448	-25.02078	-25.70723
5	2613.188	57.78035	4.26e-17	-26.34571	-24.92056	-25.76851
6	2628.638	26.87653	4.30e-17	-26.33998	-24.64337	-25.65284
7	2644.065	26.19290	4.34e-17	-26.33401	-24.36594	-25.53692
8	2659.185	25.04239	4.40e-17	-26.32484	-24.08531	-25.41781
9	2679.009	32.00832	4.25e-17	-26.36468	-23.85369	-25.34771
10	2689.773	16.93050	4.52e-17	-26.31013	-23.52769	-25.18322
11	2709.993	30.96267	4.37e-17	-26.35410	-23.30020	-25.11725
12	2751.345	61.59712	3.39e-17	-26.61818	-23.29282	-25.27139
13	2785.099	48.87221	2.85e-17	-26.80311	-23.20630	-25.34638
14	2810.084	35.13585*	2.64e-17*	-26.89671*	-23.02844	-25.33003

Tablo 4.5'ten de görüleceği üzere en uygun gecikmenin belirlenmesi için 1. ve 2. gecikmeyi içeren kısıtsız VAR modelleri kurulmuş, kurulan bu modellerin AIC ve SC değerleri karşılaştırılarak bilgi kriteri küçük olan yani 1. Gecikmeyi dikkate alan VAR Modeli tercih edilmiştir. Tespit edilen gecikme uzunluğu gözetilerek kurulan VAR(1) modelinin otokorelasyon sorunu içermediği de ayrıca gözlemlenmiştir. Tablo 4.5'te uygun VAR modelinin belirlenmesine ilişkin sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 4.16: Uygun VAR Modelinin Belirlenmesi

VAR	VAR-1	VAR-2
AIC	-25.96434	-26.23634
SC	-25.64015	-25.65079

• Johansen Eşbütünleşme Testinin Uygulanması: Uygun eşbütünleşme model formunun tespitinden sonra eşbütünleşme vektörlerinin varlığı ve adedi sorgulanmıştır. Tablo 4.6'da eşbütünleşme testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.17: Johansen Eşbütünleşme Testi

Hipotez	Özdeğer İstatistiği	İz İstatistiği	Kritik Değer (0,05)	Olasılık	Maksimum Özdeğer İstatistiği	Kritik Değer (0,05)	Olasılık (0,05)
Sıfır	0.595634	376.2112	55.24578	0.0001	183.8034	30.81507	0.0001
En Fazla 1	0.312250	192.4078	35.01090	0.0001	75.98890	24.25202	0.0000
En Fazla 2	0.287072	116.4189	18.39771	0.0001	68.69001	17.14769	0.0000
En Fazla 3	0.209522	47.72888	3.841466	0.0000	47.72888	3.841466	0.0000

Ortaya çıkan İz İstatistiği ve Maksimum Özdeğer İstatistiği değerlerine göre Johansen Eşbütünleşme Testi 4 adet eşbütünleşme vektörünün varlığına işaret etmektedir. Buradan hareketle değişkenlerin arasında uzun dönemli bir ilişkinin bulunduğu söylenebilir.

Engle ve Granger (1987) çalışmalarında, eşbütünleşme ilişkisi özellikle Johansen yaklaşımı aracılığıyla belirlendiğinde bir sonraki adımın hata düzeltme modellemesini içermesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu, durağan olmayan zaman serilerinin uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisinin, incelenen değişkenler arasında en az bir yönde nedenselliğin mevcudiyetini gösterdiği kabulüyle temellendirilmiştir. Böyle bir durumda, standart VAR modeliyle kısa vadeli nedensellik tahmininin yapılması, gecikmeli hata terimini kullanan ve değişkenlerin bir dönem farklarını alan Granger Nedensellik tahminiyle karşılaştırıldığında güvenilir olmayabilir. Bu nedenle burada yapılması gereken ilk işlem, hata düzeltme mekanizmasının bir VECM içinde uygun şekilde işleyip işlemediğinin belirlenmesidir.

Vektör Hata Düzeltme Modeli'nde odak nokta değişkenlerin, uzun dönemli denge değerine kısa vadeli sapmalarının hızla uyum sağlama kapasitesini belirlemektir. Hata düzeltme katsayısının büyüklüğü, kısa dönemli sapmaların uzun dönemli denge değerine ne kadar hızla uyum sağlayacağını gösterir. VECM'de, değişkenlerin düzeyleri yerine birinci derece farkları kullanılmaktadır. Çünkü bu sayede, stokastik trendlerin yol açtığı potansiyel problemler engellenmiş ve sonuçta elde edilen nedensellik ilişkisi durağan bir yapıya kavuşmuş olmaktadır. Tablo 4.7'de kısa ve uzun dönemli uyarlanma katsayılarına ilişkin sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 4.18: Kısa ve Uzun Dönemli Uyarlanma Katsayıları

Eşbütünleşme Denklemi	Eşb. Denklemi 1			
DLBV(-1)	1.000000			
DLER(-1)	-0.520694 (0.13890) [-3.74876]			
DLSUE(-1)	0.636238 (0.03929)			
DLTUFE(-1)	-18.67529 (1.85349) [-10.0757]			
@TREND(1)	-4.40E-05			
C	0.001350			
Hata Düzeltme:	D(DLBV)	D(DLER)	D(DLSUE)	D(DLTUFE)
Eşbütünleşme 1	-0.037188 (0.06505) [-0.57171]	-0.272736 (0.04242) [-6.42940]	-3.166203 (0.19008) [-16.6568]	-0.002051 (0.00321) [-0.63834]
D(DLBV(-1))	-0.515367 (0.39805) [-1.29473]	0.702357 (0.25959) [2.70567]	3.517395 (1.16321) [3.02387]	0.003194 (0.01967) [0.16243]
D(DLER(-1))	0.123582 (0.11058) [1.11757]	-0.316841 (0.07212) [-4.39353]	0.036624 (0.32315) [0.11333]	0.008489 (0.00546) [1.55384]
D(DLSUE(-1))	0.022577 (0.02520) [0.89598]	0.074041 (0.01643) [4.50558]	0.322231 (0.07364) [4.37594]	0.001076 (0.00124) [0.86402]
D(DLTUFE(-1))	3.268425 (8.04891) [0.40607]	-14.77927 (5.24909) [-2.81559]	-63.37246 (23.5211) [-2.69428]	-0.412959 (0.39765) [-1.03849]
C	2.66E-05 (0.00434) [0.00613]	6.89E-05 (0.00283) [0.02437]	-0.002477 (0.01268) [-0.19535]	-1.15E-05 (0.00021) [-0.05375]

Tablo 4.7 (devam): Kısa ve Uzun Dönemli Uyarlanma Katsayıları

@TREND(1)	6.87E-07	-1.67E-06	4.57E-06	1.38E-07
	(3.6E-05)	(2.4E-05)	(0.00011)	(1.8E-06)
	[0.01890]	[-0.07056]	[0.04301]	[0.07703]

Tablo 4.7’de yer verilen parantez “()” içerisindeki değerler standart hataları, köşeli parantez “[]” içerisindeki değerler ise t istatistiklerini ifade etmektedir. T istatistikleri %95 güven düzeyinde anlamlı olan değişkenler tabloda koyu renkle gösterilmiştir.

Eşbütünleşme Denklemi belirtilen değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkileri temsil etmektedir. Denklem katsayıları incelendiğinde, İstihdam oranının (DLER) katsayısı negatif ve istatistiksel olarak anlamlıdır (-0.520694; t=-3.74876). Bu, işlem hacmi arttıkça (DLBV), istihdam oranının düştüğü anlamına gelir. Sanayi üretim endeksi (DLSUE) pozitif ve anlamlıdır (0.636238; t=16.1953), yani işlem hacmi arttıkça sanayi üretimi de artar. Tüketici fiyat endeksi (DLTUF) negatif ve anlamlıdır (-18.67529; t=-10.0757), yani işlem hacmi arttıkça tüketici fiyatları düşer.

Hata düzeltme terimlerinin katsayıları ise, bir önceki dönemdeki dengeden sapmanın bu dönemde ne kadar hızla düzeltildiğini göstermektedir. İstatistiksel olarak anlamlı ve 0 ile -1 arasında kalan bir büyüklüğe sahip katsayıların varlığı halinde hata düzeltme mekanizmasının sağlıklı işlediğinden bahsedilebilir. Bu bağlamda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır; İstihdam oranı (D(DLER)) için hata düzeltme hızı anlamlı ve oldukça hızlıdır (- 0.272736; t = - 6.42940). Yani İstihdam Oran’ında (DLER) bir önceki dönemdeki dengeden sapmalar bu dönemde büyük ölçüde düzeltildiği anlamına gelmektedir (%27.27).

BÖLÜM 5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRMELER

Bu çalışmada, Türkiye’de katılım bankacılığı faaliyetlerinin makroekonomik göstergeler üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, katılım bankacılığı işlem hacmi (LBV) ile istihdam oranı (LER), sanayi üretim endeksi (LSUE) ve tüketici fiyat endeksi (LTUFE) arasında karşılıklı olarak kısa ve uzun dönem dinamiklerini yansıtan istatistiksel olarak ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu durum, finansal sermayenin İslamî prensiplere uygun kullanımının ve katılım bankacılığı işlem hacminin ekonomiyi doğrudan ya da dolaylı biçimde etkileyerek reel bir katkı yarattığı, bu etki ve katkının makroekonomik göstergelere yansıdığını kanıtlamaktadır.

Katılım bankacılığı işlem hacmi ve sanayi üretim endeksi ile ilgili yapılan önceki çalışmalar, katılım bankacılığının sanayi sektörüne yatırım yaparak ekonomik büyümeye ve refaha katkıda bulunduğunu göstermektedir. Bir başka deyişle, katılım bankacılığı işlem hacmindeki artışın, sanayi üretiminde de artışa yol açtığı bulgusuna ulaşmış olan çalışmalar (Rosly ve Abu Bakar (2003); Chapra ve Khan (2000)) ile bu tezde elde edilen çalışma sonuçları birbiri ile örtüşmektedir.

Ayrıca çalışmada, katılım bankacılığı işlem hacmindeki artışın, uzun dönemde istihdam oranında düşüşe yol açtığı bulunmuştur. Bu sonuçlar, öncelikle Türkiye’deki ekonomik yapı üzerindeki beklenmedik negatif etkisini yansıtmakla birlikte, istihdam yaratmayan bir ekonomik büyümeye işaret ederek katılım bankacılığının Türkiye’deki temel ekonomik yapı üzerinde önemli bir etkinin olduğuna vurgu yapmaktadır.

Yapılan analiz sonuçlarında, katılım bankacılığı işlem hacmi arttıkça tüketici fiyat endeksinin düştüğü bulgusuna ulaşılmıştır. Genel fiyat düzeyini gösteren, ekonomik istikrarın korunup korunmadığı hususunda önemli bir veri olan tüketici fiyat endeksindeki düşüşe katkıda bulunması sebebiyle katılım bankacılığının Türkiye’ye ekonomik istikrar anlamında da fayda sağladığı düşünülmektedir. Bir başka deyişle katılım bankacılığının artan işlem hacminin etkisiyle tüketici fiyat endeksinde gözlemlenen düşüş sayesinde

Türkiye’deki katılım bankacılığının bankacılık sektörü içerisinde ve uzun vadede genel fiyat düzeyinde istikrar sağladığına işaret ettiği Ayrıca oluşan bu istikrarın korunmasında önemli rol oynadığı sonucunda ulaşılmaktadır.

Katılım bankacılığı işlem hacmi ve tüketici fiyat endeksi (TÜFE) ile ilgili daha önce yapılan çalışmalarda, katılım bankacılığının finansman sağladığı sektörlerde talebi ve üretimi yükselterek tüketici fiyatları üzerinde etkili olduğu gösterilmiştir ve enflasyonla mücadelede etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Iqbal ve Mirakhor (2011); Siddiqi (2006); Farooq (2011)). Böylece tez çalışmasında ulaşılan bulguların, daha önce katılım bankacılığı işlem hacmi ve enflasyon oranı ile ilgili yapılan çalışmalarla paralellik göstermektedir.

Önceki çalışmalardan elde edilen araştırma bulguları da bu çalışmadan elde edilen araştırma bulguları da katılım bankalarının sektör içerisindeki hacminin artması durumunda ülkenin ekonomik büyümesinin artacağı- dolayısı ile ekonomik büyümenin bir göstergesi olarak bu çalışmada kullandığımız- SÜE’nin olumlu yönde gelişme göstereceği sonucuna ulaşmıştır. Tüm bunlardan hareketle, araştırmaya konu olan katılım bankalarının faizsiz işlem yapması sebebi ile faiz hassasiyeti olan kesimden toplanan fonlardan elde edilen faydaların ekonomiye dâhil edilmesinin hem enflasyon oranına hem de Türkiye SÜE’ne ve dolayısıyla reel ekonomiye olumlu katkıları olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Katılım bankalarının enflasyon, SÜE ve reel ekonomiye sağladığı bu olumlu katkılar sayesinde, ülkenin ekonomik dengelerinin ve istikrarının da olumlu yönde etkileneceği düşünülmektedir.

Ortaya konan bu tez çalışmasının bulguları ışığında, Türkiye’deki politika yapıcılara birkaç öneride bulunmak mümkündür. Öncelikle, katılım bankacılığının sanayi üretimi üzerindeki olumlu etkisi, sektör liderlerinin katılım finansmanını kullanarak sanayi üretimini artırma potansiyelini keşfetmelerine fırsat verebilir. Bilindiği gibi sanayi üretimi, ekonomik büyüme ve ekonomik istikrar için kritik öneme sahiptir ve bu durum, katılım bankacılığı işlemlerinin sanayi üretimi üzerindeki etkisini daha da değerli kılmaktadır.

İkinci olarak, henüz gelişme aşamasında bulunan katılım bankacılığının makroekonomik etkilerinin farkında olunması ve bu etkilerin politika yapımında dikkate alınması ekonomik gelişme açısından önemlidir. Katılım bankacılığının istihdam oranları ve SÜE

üzerindeki etkisinin, politika yapıcıların ekonomik dengeleri ve istikrarı etkileme potansiyeli olan bu alana daha bilinçli bir şekilde yaklaşımlarını sağlayacağı dolayısıyla da ülkenin refahına olumlu yönde etki edeceği ortaya konmuştur.

Katılım bankacılığı faaliyetlerinin tüketici fiyat endeksi üzerindeki olumlu etkisi, politika yapıcıların katılım bankacılığının ekonomik istikrarın sağlanmasındaki rolünü göz önüne aldıklarında, katılım bankacılığının genişlemesinin ve büyümesinin desteklenmesi gerektiğine dair bir argüman oluşturabilir.

Tüm bu çıkarımlar dikkate alındığında; politika yapıcıların katılım bankacılığı sektörünü desteklemeye yönelik adımlar atmaları, sektörün büyümesini hızlandıracak bir eylem planı geliştirmeleri, Türkiye'nin potansiyel büyüme hızını yakalaması ve fiyat istikrarının sağlanmasına önemli ölçüde katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bu eylem planı içeriğinde, katılım bankacılığına uygun düzenleyici ve denetleyici bir mevzuatın oluşturulması, fintek sektöründeki gelişmelerin ve diğer teknolojik gelişmelerin takip edilmesi, katılım finansının bankacılık sektörüne entegrasyonunu hızlandıracak teşvikler geliştirilmesi, katılım finansı konusunda kamusal platformlarda topluma yönelik eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerinin artırılması gibi yapısal tedbirlere yönelmesi gerektiğini de beraberinde getirmektedir.

Bunun yanı sıra, sektörün sermaye tabanını güçlendirecek şekilde katılım bankacılığı sektörüne yönelik yatırımların teşvik edilmesi de katılım bankacılığının olumlu ekonomik etkisini pekiştirecektir.

Sonuç olarak, katılım bankacılığının Türkiye'deki makroekonomik göstergelere olan olumlu etkisi araştırma sonucunda ampirik olarak gösterilmiştir. Tespit edilen bu önemli etkinin, politika yapımında ve katılım bankacılığı sektörünün yönetiminde dikkate alınması durumunda, katılım bankacılığı sektörünün desteklenmesi ve büyümesinin ekonomik dengenin ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunabileceği ve aynı zamanda Türkiye'nin ekonomik büyüme ve kalkınma hedeflerine ulaşmasına yardımcı olabileceği ortaya konulmuştur.

Bundan sonra bu alanda çalışma yapmayı planlayan mevcut potansiyel araştırmacılar tarafından katılım bankacılığının yanında, katılım ekonomisi ve katılım finansı araçlarının ve kurumlarının, ülkenin makroekonomik göstergeleriyle finansal göstergelerine katkısı ayrı ayrı incelenebilir. Aynı zamanda muhtemel olumlu ve olumsuz

etkiler sektör sektör tek tek analize konu edilebilir ve böylece katılım finansının önemi ve gereği akademi camiasının gayretiyle dünyadaki diğer ülkelere de gösterilip yayılması sağlanarak genel ekonomik refahın artmasına katkıda bulunabilecektir.

KAYNAKLAR

- AAOIFI. (2018). *Faizsiz Finans Standartları*. TKBB Yayınları.
- Aka, K. (2019). Banka karlılığının belirleyicileri: Türk bankacılık sektöründeki katılım bankaları üzerine ampirik bir uygulama. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 8(3), 21-39.
- Akalın, K. H. (2013). Ortaçağ Avrupası'nın iktisat tarihinde faiz yasağının kökenleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 187-208.
- Akiskalıoğlu, E. (1986). *Bir finansal kurumlaşma türü olarak islami bankacılık sistemi*. (Yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Altuntepe, N. (2021). Katılım bankacılığının fon kullandırma işlemlerinin istihdam üzerine etkilerinin analizi: 2010: 01-2019: 11. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (26), 64-103.
- Arslan, E. C. (2017). Katılım bankacılığı ve Türkiye ekonomisine katkıları. İstanbul: *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü Working Paper Series*.
- Aydemir, C. ve Zeren, F. (2022) İslami finansın ekonomik büyüme ve dış ticaret üzerine etkisi: seçilmiş İslam ekonomileri üzerine bir uygulama. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 52-70.
- Bayat, T. (2011). Türkiye’de Fisher Etkisinin Geçerliliği: Doğrusal Olmayan Eşbütünleşme Yaklaşımı. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 0(38), 47-60. <https://doi.org/10.18070/euiibfd.00065>
- Bayındır, A. (1992). İslâm’da faiz mevhumu ve unsurları. S. Orman ve İ. Kurt (Ed.), *Para, Faiz ve İslâm*, içinde. İslâmi İlimler Araştırma Vakfı Yayınları.
- Bozkurt, M., Altıntaş, N. ve Yardımcıoğlu, F. (2020). Katılım bankacılığı ve konvansiyonel bankacılığın ekonomik büyüme üzerindeki etkileri: Türkiye üzerine bir inceleme. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 6(1), 95-114.
- Canbaz, M. F. ve Arifoğlu, A. (2018). Sektörel krediler ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi: Türkiye katılım bankaları örneği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 19-30.
- Chapra, M. U. ve Khan, T. (2000). Regulation and supervision of Islamic banks. Islamic Development Bank, *Islamic Research and Training Institute*, Occasional Paper, 3.

- Çakar, R., Güngör, S. ve Karakaş, G. (2018). Türkiye’de geleneksel ve katılım bankalarının toplam kredi hacimleriyle ekonomik büyüme arasındaki ilişkisi. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD)*, 4(1), 69-95.
- Çalış, M. ve Kaya, F. (2022). Katılım bankalarının reel ekonomi üzerine etkileri: Türkiye örneği. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 765-781.
- Çetin, A. (2018). Katılım ve mevduat bankalarının piyasa etkinliğinin karşılaştırmalı analizi ve bir uygulama. *Türkiye Bankalar Birliği*, Yayın No, 328.
- Çınar, M. ve Sevüktekin M. (2014). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi: Eviews Uygulamalı*. Bursa: Dora Basım Yayın.
- Demirel, B. L., Koçyiğit, S. Ç. ve Kevser, M. (2021). Makroekonomik değişkenler ve içsel faktörler ile bankaların finansal performansı arasındaki ilişki: Türkiye için ampirik bir araştırma. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 598-611.
- Dickey, D. A. ve Fuller, W. A. (1979). Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root. *Journal of the American statistical association*, 74(366a), 427-431.
- Dickey, D. A. ve Fuller, W. A. (1981). Likelihood ratio statistics for autoregressive time series with a unit root. *Econometrica: journal of the Econometric Society*, 1057-1072.
- Doğan, B., Eroğlu, Ö., & Değer, O. (2016). Enflasyon ve Faiz Oranı Arasındaki 109 Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 405-425. <https://doi.org/10.18074/cnuibf.258>
- Duran, T. (2016). *Makroekonomik değişkenlerin katılım bankaları ve konvansiyonel bankalar özelinde mevduat, kredi ve karlılık gelişimine etkileri: Türkiye örneği*. (Doktora tezi). Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Emek, Ö. F. ve Düşünceli, F. (2021). Türkiye’de katılım bankacılığı sektörü bağlamında finansal gelişmeler, enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisinin incelenmesi. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 6(2), 83-98.
- Enders, W. (1995), *Applied Econometric Time Series*, USA: John Wiley & Sons.
- Enders, W. (2015). *Applied Econometric Time Series*. John Wiley & Sons.
- Engle, R. F., & Granger, C. W. (1987). Co-integration and error correction: representation, estimation, and testing. *Econometrica: journal of the Econometric Society*, 55(2), 251-276.
- Ergene, L. (2021). Türkiye’de kâr payı ile enflasyon arasındaki ilişkinin fisher hipotezi çerçevesinde değerlendirilmesi. (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ergün, T. (2021). Türkiye’de tekâfül ile katılım bankacılığı ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Hitit İlahiyat Dergisi*, 20(3), 225-264.
- Ergün, T. (2022). The relationship between murabaha and macroeconomic dynamics. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 44(1), 119-136.

- Farooq, M. O. (2011). The challenge of poverty and the poverty of İslamic economics. *Journal of İslamic Economics, Banking and Finance*, 7(2), 67-94
- Granger, C. W. (1969). Investigating causal relations by econometric models and cross-spectral methods. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 37(3), 424-438.
- Granger, C.W.J. ve Newbold, P. (1974). Spurious in econometrics. *Journal of econometrics* 2. North-Holland Publishing Company, 11 – 120
- Hamilton, J. D. (1994). *Time Series Analysis* (Vol. 2). Princeton, NJ: Princeton university press.
- IFSB (2022). *İslamic Financial Services Industry Stability Report* <https://www.ifsb.org/download.php?id=6571&lang=English&pg=/index.php> erişim tarihi 21.03.2023.
- Iqbal, M. ve Molyneux, P. (2005). *Thirty years of İslamic Banking: History, Performance and Prospects*. Palgrave Macmillan.
- Iqbal, Z. ve Mirakhor, A. (2011). *An Introduction to İslamic Finance: Theory and Practice*. John Wiley & Sons.
- Johansen, S. (1988). Statistical analysis of cointegration vectors. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 12(2-3), 231-254.
- Johansen, S. ve K. Juselius (1990), Maximum likelihood estimation and inference on cointegration - with applications to the demand for money, *Oxford Bulletin Of Economics and Statistics*, Vol. 52, Issue 2.
- Kandemir, T., Arifoğlu, A. ve Canbaz, M. F. (2018). Sektörel krediler ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi: Türkiye katılım bankaları örneği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2).
- Karakuş, R. ve Küçük, Ş. Y. (2016). Katılım bankalarında karlılığın belirleyicileri: Türkiye örneği için bir panel veri analizi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 119-133.
- Karim, R. A., Tarazi, A. ve Reille, X. (2008). *İslamic microfinance: an emerging market niche*. CGAP Focus Note, 49, 1-16.
- Kasman, S. ve Kasman, A. (2004). “Turizm gelirleri ve ekonomik büyüme arasındaki eşbütünlük ve nedensellik ilişkisi”, *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 220, 122-131.
- Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (2017). T. C. Resmî Gazete, 30186, 20 Eylül 2017.
- Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (2020). T. C. Resmî Gazete, 31339, 19 Aralık 2020.
- Kayantaş, B. (2020). Makroekonomik *değişkenliklerin katılım bankalarının aktif büyüklüğüne etkisi bir zaman serisi analizi*. (Yüksek lisans tezi). Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bingöl.

- Khan, M. S. ve Mirakhor, A. (1990). İslamic banking: Experiences in the İslamic republic of Iran and in Pakistan. *Economic Development and Cultural Change*, 38(2), 353-375.
- Kıvanç, T. ve Özcan, Y. (2022) Türkiye ekonomisi para arzı dinamikleri ve katılım bankacılığı. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 33-52.
- Körüklü, A. (2022). *Katılım bankalarının Türkiye ekonomisi üzerine etkileri*. (Yüksek lisans tezi). Tarsus Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mersin.
- Kutlu, M. ve Karamustafa, O. (2019). Katılım bankalarının ekonomik büyümede rolü: mevduat bankaları ile karşılaştırmalı bir analiz. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11(4), 3025-3034.
- Küçükkalay, A. M. (2018). *İktisadi Düşüncede Faiz - Antik Yunan'dan Monetarizme* (1. Baskı). Çizgi Kitabevi.
- Okan, N. (2021). *Katılım bankacılığının tarihsel gelişimi ve seçilmiş ekonomik değişkenlerle ilişkisi: Türkiye ve Kuveyt örneği* (Yüksek lisans tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Ödeş, M. (2020). *Katılım bankacılığının Türkiye örneği üzerinden dünya ekonomisine katkıları*. (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Örs, E. S. (2021). *Türkiye'de banka kredilerinin ekonomik büyüme üzerine etkisi*. (Yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Özçim, H. ve Kaya F. (2021a). Türkiye'deki katılım bankalarında asimetrik bilgi sorununun makroekonomik kullanımları çerçevesinde incelenmesi. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 6 (16), 572-584.
- Özçim, H. ve Kaya F. (2021b). Türkiye'de makroekonomik göstergelerin katılım bankalarının kredi riski üzerindeki etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(78), 646-659.
- Özsoy, Ş. (2012). *Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş*. Kuveyt Türk Yayınları.
- Öztürk, H. (2016). Türk bankacılık sektörünü etkileyen makro ekonomik faktörlerin ampirik analizi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, (620), 11-29.
- Rosly, S. A. ve Abu Bakar, M. A. (2003). Performance of İslamic and mainstream banks in Malaysia. *International Journal of Social Economics*, 30(12), 1249-1265.
- Sezal, L. (2022). Ticari kredi kullandırmaları ile imalat sanayi üretim endeksi arasındaki ilişkinin keşfi: 2004-2022 Dönemi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (95), 117-134.
- Siddiqi, M. N. (2006). İslamic banking and finance in theory and practice: A survey of state of the art. *İslamic Economic Studies*, 13(2), 1-48.
- Şahbalı, S. N., Çetindaş, D. A., Bozkurt, A. ve Elmas, Y. (2021). Türkiye'de makroekonomik değişkenlerin murabaha üzerine etkisi: 2010-2020 yılları arası ARDL sınır testi uygulaması. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), 513-528.

- Şimşek, B. (2019). *Katılım bankacılığı ve Türkiye ekonomisine katkıları*. (Yüksek lisans tezi). Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- TKBB. (2019). *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*, (Ed. Görmüş, Ş., Albayrak, A., Yabancı, A.). TKBB Yayınları. <https://tkbb.org.tr>.
- TKBB. (2020). *Katılım Bankacılığı Nedir? Nasıl Çalışır?* TKBB Yayınları. https://www.tkbb.org.tr/Documents/Brosur/İlk sayfa Katilim_Bankaciligi-2.pdf
- Tok, A. (2006). *Türk hukukunda katılım bankalarının fon toplama ve kullandırma işlemleri ile klasik bankacılık işlemleri*. (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tunç, H. (2013). *Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*. Nesil Yayınları.
- Türkan, Y. ve Doğan, Y. (2020). Katılım bankalarının tasarruf fonları ile makroekonomik değişkenler arasındaki ilişki, bir zaman serisi analizi. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 227-250.
- Türkmen, N.C. ve Üçay, M. (2023). Katılım bankacılığı alanında Türkiye’de yayınlanmış lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi. *Journal of History School (In press)*.
- Türkmenoğlu, R. E. (2007). *Katılım bankacılığı ve Türkiye’deki finansal yapı* (Yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kırıkkale.
- Uçar M. (1987). *Özel finans kurumlarında fon temini ve tahsisinin muhasebeleştirilmesi*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uludağ, M. C. (2019). Türkiye’de katılım bankacılığının analitik incelemesi. *Maliye ve Finans Yazıları*, (111), 201-232.
- Ustaoğlu, D. (2014). *Türkiye’de katılım bankacılığı sektöründeki yeri ve önemi* (Yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Uysal, G. (2019). *Katılım bankacılığı* (Yüksek lisans tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Vincent, J. (2014). *Historical, religious and scholastic prohibition of usury: the common origins of western and İslamic financial practices*. Seton Hall University, 600. http://scholarship.shu.edu/student_scholarship/600
- Vincent J. Cornell. (2017). Tesniye’nin Gölgesinde Yahudilikte ve Hristiyanlıkta Faize (interest) ve Aşırı Faize (usury) Dair Yaklaşımlar. (Z. H. Orhan, Çev.), Thomas A. (Ed.), *Ribâyı Anlamak İslam İktisadında Faiz*, içinde. (1. Baskı). İktisat Yayınları.
- Yanpar, A. (2015). *İslâmi Finans İlkeler, Araçlar ve Kurumlar* (2. Baskı). Scala Yayıncılık.
- Yıldırım, B. (1993). *Türkiye’de özel finans kurumları ve türk ekonomisine katkıları*. (Yüksek Lisans Tezi) Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Url-1 <<https://www.albaraka.com.tr/tr/hakkimizda/albarakayi-taniyin/albaraka-hakkinda>>, erişim tarihi 22.05.2023.
- Url-2 <<https://www.bddk.org.tr/Kurulus/Liste/77>>, erişim tarihi 28.04.2023.

- Url-3 <<https://www.getmidas.com/borsa-terimleri/faiz-nedir/#:~:text=Faiz%2C%20ba%20%20faiz%20oran%20ad%20verilir>>, erişim tarihi 23.05.2023.
- Url-4 <https://www.google.com/search?q=t%C3%BCrkiye+kat%C4%B1l%C4%B1m+bankalar%C4%B1+%C5%9Ffema&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwjX8qOap_T9AhUuSfEDHQFVAkQQ_AUoAnoECAEQBA&biw=822&bih=730&dpr=1.25>, erişim tarihi 25.04.2023.
- Url-5 <<https://www.tezanalizmerkezi.com/post/e%C5%9Fb%C3%BCt%C3%BCnle%C5%9Fme-ko-entegrasyon-anali%CC%87zi%CC%87> 09.05.2023 19.45>, erişim tarihi 22.05.2023.
- Url-6 <<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/banka-bilgileri>>, erişim tarihi 22.05.2023.
- Url-7 <<https://tkbb.org.tr/veri/bankamukayese>>, erişim tarihi 04.05.2023.
- Url-8 <<https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/katilim-bankaciligi-sistemi/Sayfalar/katilim-bankaciligi-nasil-isler.aspx>>, erişim tarihi 07.11.2022.
- Url-9 <<https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/yayinlar/faizsiz-finans-urunleri-406198>>, erişim tarihi 23.05.2023.
- Url-10 <<https://www.finansgundem.com/haber/tkbb-genel-kurulu-toplandi-yeni-baskan-sirtkaya/1741216>>, erişim tarihi 22.05.2023.
- Url-11 <<https://www.ifs.org/>>, erişim tarihi 22.05.2023.
- Url-12 <<https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finansi-taniyin/Sayfalar/turkiye-finans-hakkinda.aspx>>, erişim tarihi 22.05.2023.

EKLER

EK A: Literatür Özet Tablosu

EK A

Tablo A.19: Literatür Özeti Tablosu

Yazar (Yıl)	Analiz Dönemi	Veri	Yöntem	Bulgular *
Duran (2016)	2000-2015	Mevduat, kredi ve kârlılık gelişimleri ile muhtelif makroekonomik değişkenler	Panel Veri Analizi	“+”
Karakuş ve Yılmaz Küçük (2016)	2010-2014	Katılım bankalarının muhtelif verileri ile muhtelif makroekonomik değişkenler	Panel Regresyon Analizi	“+” \ “-”
Öztürk (2016)	1970-2014	Aktif karlılık, sermaye karlılığı, net faiz marjı ve GSYH verileri	Newey-West, Prais-Winsten Yöntemleri	“+” ayrıca GSYH’deki büyüme oranının net faiz marjı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir.
Arslan (2017)		Fon temini ve kullandırımı verileri ve seçilmiş makroekonomik veriler	Doküman Analizi	“+”
Canbaz ve Arifoğlu (2018)	2007-2015	Sektörel krediler ile ekonomik büyüme verileri	Toda Yamamoto Yaklaşımı ile Granger Nedensellik Analizi	“+”
Çakar vd. (2018)	2005-2016	Kullandırılan kredi ve GSYH verileri	Johansen Eşbütünlüğe ve Granger Nedensellik Testi	Çalışmada yer alan değişkenler arasında tek yönlü bir nedensellik bulunmuş ancak mevduat bankalarının toplam kredi hacimlerinin GSYH ile bir nedensellik ilişkisi ise tespit edilememiştir.
Çetin (2018)	2005-2015	Muhtelif finansal sağlamlık göstergeleri, ortalama faiz oranları ile kâr payı oranları	Finansal Rasyo Analizi, Monte Carlo Simülasyonu	Çalışma sonucunda; mevduat bankalarının katılım bankalarına göre yaklaşık olarak 0,49 puan kadar daha fazla getiri sağladığı istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.
Aka (2019)	2010-2018	Aktif büyüklük, kaldıraç oranı, takipteki kredilerin oranı, kredi mevduat oranı, operasyonel etkinlik ve banka piyasa yoğunluğu ile kârlılığa ait çeyreklik veriler seçilmiş makroekonomik veriler	Panel Veri Analizi	“+”
Kutlu ve Karamustafa (2019)	2003-2017	Katılım ve mevduat bankalarının toplanan fonlar, kullandırılan krediler ve aktif verileri seçilmiş makroekonomik veriler	En Küçük Kareler (FMOLS) Yöntemi, Johansen Eşbütünlüğe Testi, Granger Nedensellik	“+” Çalışmada; mevduat bankaları ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik tespit edilirken, aynı nedensellik ilişkisinin uzun dönem için katılım bankalarında mevcut olmadığı tespit edilmiştir.

Şimşek (2019)		Katılım bankacılığı geçmişi, mevcut durumu ve seçilmiş makroekonomik veriler	Doküman Analizi	“+”
Uludağ (2019)	2010-2017	Özkaynaklar, toplanan fonlar, işsizlik oranlarına ait 3'er aylık veriler.	SWOT Analizi, Mali Yapı Analizi, Hausman Testi, Panel Veri Analizi	“+” \ “-”
Bozkurt vd. (2020)	2005-2016	Katılım ve konvansiyonel bankacılığın gelişimi ile ekonomik büyüme verileri	ARDL Sınır Testi	Değişkenler arasında doğrusal olmayan bir ilişki tespit edilmiştir.
Kayantaş (2020)	2006-2019	Katılım bankaları ve bankacılık sektörü aktif büyüklüğü ile muhtelif makroekonomik değişkenler	EKK Testi ve Granger Nedensellik Analizi	Değişkenler arasında tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır.
Türkan ve Doğan (2020)	2010-2019	Tasarruf fonları, GSYH ve enflasyon verileri	Toda Yamamoto Nedensellik Analizi	Katılım bankaları tasarruf fonundan, GSYH'ya doğru ve GSYH'dan enflasyona doğru nedensellik ilişkisi vardır.
Altuntepe (2021)	2010-2019	Aylık istihdam ve fon kullandırımı verileri	Vektör Otoregresif Modeller (Var)	“+” \ “-” \ “+” Dönemsel olarak bakıldığında değişkenlerin bazıları arasında herhangi bir ilişki yoktur.
Demirel vd. (2021)	2005-2017	BIST’de yer alan bankalara ait muhtelif veriler ile makroekonomik değişkenler	Regresyon Analizi	“+” \ “-”
Emek ve Düşünceli (2021)	2006-2021	GSYH, özel sektöre kullanılan toplam krediler ve TÜFE'ye ait çeyrek dönemlik veriler	ARDL Sınır Testi	“+” \ “-”
Ergün (2021)	2010-2019	Tekâfül varlıkları büyüklüğü, dönem net kârı ve net faaliyet kârı ile GSYİH'ya ait çeyrek dönem veriler	ARDL Sınır Testi	Tekâfül ile katılım bankacılığı sektörü ve ekonomik büyüme göstergelerinin eş bütünleşik olduğu tespit edilmiştir.
Okan (2021)	2013-2018	Banka-şube-ATM sayıları, aktif toplamları, öz kaynakları, kredi hacimleri ve kredi artış oranları ile seçilmiş makroekonomik değişkenler	Betimleyici Yöntem	“+” Türkiye ve Kuveyt'in ekonomik büyüme, gelir dağılımı ve sosyal refah düzeylerinin katılım bankalarının kredi artış oranları ile arasında değişken ilişkilerin mevcut olduğu tespit edilmiştir.
Örs (2021)	2003-2020	Banka kredileri ve ekonomik büyüme rakamları çeyreklik veriler	Engle-Granger Eşbütünleşme Testi	“+”
Özçim ve Kaya (2021)	2014- 2020	Takipteki krediler, kredi riski, makroekonomik değişkenler	Granger Nedensellik Testi	“+”
Özçim ve Kaya (2021)	2005-2020	Katılım bankacılığı muhtelif aylık verileri	MSIAH(M)-VAR(P) Modeli	“+”

Şahbalı vd. (2021)	2010 -2020	Üçer aylık murabaha, faiz ve enflasyon değişkenleri	ARDL Sınır Testi, Granger Nedensellik Testi.	“+” \ “-“ Faiz ve enflasyonun, murabahanın nedeni olduğu görülmüştür.
Aydemir ve Zeren (2022)	2012-2020	20 ülkenin katılım bankacılığı verileri ile seçilmiş makroekonomik değişkenler ve Eminevim, Fuzulev gibi örnekler	Eşbütünleşme, Nedensellik ve Regresyon	Çalışmada kullanılan iki değişken arasında eşbütünleşme ilişkisi ile diğer değişkenler arasında tek yönlü ya da çift yönlü farklı ilişkiler mevcuttur.
Çalış ve Kaya (2022)	2003-2019	Kullanılan aylık fon miktarı ile sanayi üretim endeksi, ihracat ve ithalat miktarı, reel sektör güven endeksi	Hansen-Seo Eşbütünleşme Testi, Eşik Değişkenli Vektör Hata Düzeltme Modeli (TVECM)	“+”
Ergün (2022)	2010-2019	GSYİH, istihdam oranı ve enflasyon oranına ilişkin çeyrek dönem verileri.	Johansen Eşbütünleşme, VECM Granger, Toda-Yamamoto Nedensellik Testi	Araştırma kapsamında; Türkiye'nin GSYİH'si, İstihdam Büyüme oranı ve enflasyonun "murabaha" ile arasında uzun dönemde bir eşbütünleşmenin mevcut olduğu buna karşın aynı değişkenler arasında uzun dönemde herhangi bir nedenselliğin bulunmadığı ortaya konmuştur.
Kıvanç ve Özcan (2022)	2015-2021	TCMB para arzı verileri ve katılım bankacılığı rakamları	TCMB para arzı verileri ve katılım bankacılığı rakamları arasında bir karşılaştırma	“+”
Körüklü (2022)	2010-2020	Kullanılan finansmanlar, vadeli ve vadesiz mevduatlar, toplam varlıklar ile GSYİH'ya ilişkin TCMB çeyrek dönem verileri.	Eşbütünleşme Testi, Granger Nedensellik Testleri	Araştırmada Türkiye'de yer alan katılım bankalarının sağladığı finansman, topladığı mevduatlar ve toplam varlıkları ile GSYİH arasında uzun dönemde bir eşbütünleşmenin olduğu, bunun yanında GSYİH ve kullanılan kredilerden toplanan mevduatlara doğru ve yine kullanılan kredilerden GSYİH'ya doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin mevcut olduğu ortaya çıkarılmıştır.
Sezal (2022)	2004-2022	Bankacılık Sektörü Ticari Kredi verileri ile İmalat Sanayi Üretim Endeksi Aylık verileri	Zivot-Andrews Birim Kök Testi, Maki Eşbütünleşme Testi	Çalışma kapsamındaki yıllar arasında Türkiye'deki Ticari Kredi Kullanımları ile İmalat Sanayi Üretim Endeksi değişkenlerinin eşbütünleşik olarak hareket ettiği gösterilmiştir.